

ERF GOED NIEUWS

Tolgaarders in
Leidschendam

Colofon

Erf Goed Nieuws is een uitgave van de Vereniging Erfgoed Leidschendam en verschijnt minimaal twee keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan leden. Advertentietarieven op aanvraag.

Redactie Erf Goed Nieuws

Voor suggesties, op- of aanmerkingen over Erf Goed Nieuws kunt u zich richten tot de redactie: telefoon (06) 53717333 of e-mail: info@erfgoedleidschendam.nl

Druk

OK2Press, Den Haag

Lay-out

OK2Press, Anton Beuse

Vereniging Erfgoed Leidschendam**Bestuur**

Voorzitter: drs. H.R. Grootenhuis
 Secretaris: drs. C.A.F. Siermann
 Penningmeester: drs. J.H. Athmer
 Bestuurslid: dhr. J.H.M. Teunissen
 Bestuurslid: dhr. I.J. Bosman

Adviseur bouwhistorie:

P. Jansen

Adviseur bouwtechniek:

Ing. J.J. van Vliet

Website

www.erfgoedleidschendam.nl

E-mail

info@erfgoedleidschendam.nl

Adres

Vereniging Erfgoed Leidschendam, postbus 3027, 2260 DA Leidschendam

Telefoon

Secretaris: (06) 53717333

Wilt u het werk van de vereniging steunen, dan kunt u lid worden. U kunt zich aanmelden via www.erfgoedleidschendam.nl. De minimum bijdrage bedraagt 15 euro per jaar.

Foto voorpagina: De tolgaarders familie Van Esveld bij het tolhuis aan het einde van de Kostverlorenweg in 1928. (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

INHOUDSOPGAVE

Tolgaarders in Leidschendam **4**

Geen cent te veel **11**

Het gemeentearchief
Leidschendam-Voorburg **19**

Melk de witte motor **25**

Simon Didama,
patriot van Leidschendam tot Louisiana **37**

Telefonie aan het begin van de 20e eeuw **45**

Het verhaal van kapper Jan Tielemans **52**

“Mijn herinneringen aan de
Sint Willibrordusschool aan de Damlaan” **58**

Rondkruipen op knieën en ellebogen **64**

Zwemmen in Leidschendam **70**

TOLGAARDERS IN LEIDSCHENDAM

Als we diep in de geschiedenis van Veur duiken, dan vinden we de oorsprong van het mogen heffen van tolgeld terug bij de Heren van Wassenaer van het kasteel Duivenvoorde in Voorschoten. Zij kregen in de 13e eeuw van de graaf van Holland naast vele (leen) goederen en landerijen ook het veer- en tolrecht in bruikleen.

Het veerrecht was een heerlijk recht, een soort vergunning om binnen een bepaald gebied een veer(dienst) verbinding te mogen starten en onderhouden. Je betaalde als gebruiker een vergoeding (tol) om gebruik te mogen maken van deze waterverbinding. Alleen de adel kon aanspraak maken op deze heerlijke rechten en de tol innen. In 1795 werden de heerlijke rechten afgeschaft.

Vanaf de 17e eeuw begon de handel over land te groeien en werden betere wegen aangelegd, bekostigd met wegtollen. Bijvoorbeeld de Scheveningseweg, de weg van Den Haag naar Scheveningen, in 1665 ontworpen door Constantijn Huygens. Het tolhuis staat nog steeds aan het begin van de Scheveningseweg tegenover het Vredespaleis.

Dit bleef zo tot 1811, toen Napoleon bij decreet alle Rijkstollen afschafte in Nederland. Daarvan uitgezonderd waren de tolleren die door gemeenten en particulieren werden geheven. Koning Willem I herstelde het oude systeem echter weer

in 1815 zodat hij een impuls kon geven aan de weg- en waterbouw. Tolheffing werd nu ingesteld volgens een vast stramien.

Om de 5 kilometer (ongeveer een uur lopen) stond een tolhek en wel zo dat steden zich altijd in het midden van een dergelijke afstand bevonden. Op 2,5 kilometer van elke stad stond een tolboom. Dat was ook in Leidschendam en Voorburg het geval.

TOLGAARDERS EN TOLPACHTERS

De tol werd geheven door een tolgaarder. In Nederland na de middeleeuwen werden de tolleren vaak verpacht door de Staten van het gewest of door de stad, later door de rijksoverheid, de provincie, polderbestuur of de gemeente. Ook tolleren op particuliere wegen werden nogal eens verpacht. De tolpachter betaalde dan een bedrag per jaar voor het recht tol te heffen en het tolhuis te bewonen.

Tol werd geheven en moest betaald worden in het tolhuis, soms ook wel accijns-

TARIEF VAN HET GABEL	
<small>VOOR HET GEBRUIKEN VAN HET JAAGPAD LANGS DE VLIET TUSSEN</small>	
LEYDEN EN DEN LEYDSCHEN DAM:	
<small>TE BETALEN AAN DEN HOFWEG ONDER VOORSCHOTEN.</small>	
1. Van elk paard gebruikt tot het voorttrekken van eenig vaartuig of houtvlot, groot of klein, mits niet meer dan twee vaartuigen tegelijk voorttrekkende .	40 Cents.
2. Ledig terugkomende	<i>vrij.</i>
3. - elk persoon, welke zich op die vaartuigen bevindt, meer dan de schipper en de knecht	10 "
<i>De ordinaris markt- of veerschuiten, beurt- en veerschepen zullen vier passagiers <i>vrij</i> hebben, wanneer zij naar de markt varen.</i>	
4. - elk vaartuig met den hals getrokken wordende of met den boom gewogen	3 "
5. - elken voetganger	2 ¹ / ₂ "
6. - Kinderen tot 12 jaren	1 ¹ / ₂ "
7. - elk paard aan de hand geleid of bereden	3 "
8. - elken ezels of hond los of voor eene kar gespannen	2 ¹ / ₂ "

Tarief van het Gabel voor het gebruik van het jaagpad tussen Leyden en den Leydschen Dam 17 mei 1855. (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

huis genoemd. Het tolhuis was meestal ook de dienstwoning van de tolgaarder of tolpachter.

Niet iedereen hoefde tol te betalen. Vrijstelling van tol hadden onder andere de paarden van het Koninklijk Huis en bewoners / eigenaren van boerderijen, molens en fabrieken die zich binnen 2,5 kilometer van de tol bevonden.

WAAR WERD TOL GEHEVEN IN STOMPWIJK EN VEUR?

1. BIJ DE OVERTOOM

Al eeuwen geleden werd bij de sluis en de voormalige Overtoom sluis (tol) geld betaald.

Op de gravure "Gezicht op den Leydschendam" uit 1744 zien we al dat er tol geheven werd voor het passeren van de sluis. Links zien we een bode of ambtenaar op de kade langs de sluis (vanaf 1895 het Sluisplein) wandelen met een geldkist. Het is aannemelijk dat het hier gaat om de opbrengst van het reeds geïnde tolgeld.

2. VEUR DAMLAAN

Blijkens de topografische militaire stafkaarten uit de 19e eeuw was er ook halverwege de Damlaan een tol. Waarschijnlijk werd de tol hier geïnd ten behoeve van de gemeente Delft. Die was in deze tijd eigenaar van de sluis en een deel van de Damlaan.

Detail gravure uit 1744 (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

3. VEUR NOORTHEYLAAN

Op de hoek van de Veurse straatweg en de Noortheylaan stond vroeger een tol. Willem Betist, geboren in 1826 te Maasland, was in 1869 op deze plek tolpachter.

Zijn zoons en schoondochters hebben de tol voortgezet. In het adresboek uit

1918 zien we de volgende omschrijving: 'Betist, weduwe W. tolgaarster Veurse straatweg B 132 (=Veursestraatweg 272)'. De tol is waarschijnlijk rond 1930 opgeheven. In elk geval werd er geen tol meer geheven toen de Veursestraatweg in het midden van de jaren dertig door de provincie werd gereconstrueerd.

De Tol aan de Noortheylaan met als tolpachters de familie Betist in 1920. (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

4. STOMPWIJK EINDE VAN DE VENESTRAAT / KOSTVERLORENWEG

Op 23 april 1875 huwt Gerardus van der Drift in Stompwijk met Adriana Johanna Hendrica Dobbe. Hij is dan van beroep tolgaarder, deze tol behoorde tot de Driemanspolder.

Dit tolhuis bestond uit een 17e eeuwse kleine boerderij met een 19e eeuws voorhuis. Het achterste stuk van de boerderij diende als woonruimte en het voorste gedeelte was 'koffiehuis' met een vergunning om drank te schenken. Op het terrein konden paarden van rijtuigen gewisseld worden en werden regelmatig kleine weekmarkten georganiseerd. Uit een brief van december 1881 blijkt dat Gerardus een pachtsom moest betalen van 1.200 gulden.

Dat men het verstrekken van een drankvergunning bij een tolhuis een serieuze zaak vond, blijkt uit een brief van 19

december 1881: 'Geeft met respect te kennen Gerrit van der Drift, koopman en kastelein wonende te Leidschendam gemeente Stompwijk dat hij sedert eenige jaren pachter is van een huis met stalling. benevens het regt tot heffing van tolgeld aan den tol op de Kostverloren en Wilsveensche wegen behoorende aan den Driemanspolder onder de gemeenten Stompwijk. Dat door hem in opgemeld huis staande nabij den Tol wordt voorgezet den kleinhandel in sterken drank, dat zijn tegenwoordige verdiensten juist voldoende zijn om in de behoefte van zijn gezin te voorzien en dat zijne tapperij nimmer de aanleiding tot wanoordeligheden is geweest. En voor de daaraan verbonden gelegenheid tot uitspanning van rijtuigen in dit deel van de gemeente eene bestaande behoefte is voorgezet. Redenen om welke suppliant de vrijheid neemt beleefd te verzoeken de hiervoor bedoelde vrijstelling van het bewuste verbod te willen verleenen.'

Het tolhuis / koffiehuis, gezien van de Kostverlorenweg richting de Venestraat in 1926. De man met de hond is de tolpachter Van Esveld. (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

De tolgaarders familie Van Esveld bij het tolhuis aan het einde van de Kostverlorenweg in 1928. (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Een pachtcontract werd vastgesteld voor een periode van 5 jaar. De dispensatie voor de drankvergunning (schenken van drank in het klein) was voor een periode van slechts één jaar.

In 1895 gaat Gerardus van der Drift met zijn gezin wonen op de bouwmanswoning Westbosch. De tol wordt dan tot 1900 overgenomen door de timmerman Huijbert Zuur. In het adresboek van Stompwijk uit 1918, komen we op deze locatie de heer A.C. van Esveld tegen als tolpachter. Als de tol in 1925 wordt verplaatst naar de locatie einde van de Kostverlorenweg, hoek Wilsveen is hij ook hier tolpachter. De tol zou uiteindelijk in 1944 worden opgeheven.

Erfgoed Leidschendam heeft destijds nog pogingen ondernomen om het oude tolhuis gelegen aan het einde van de Venestraat te bewaren, maar uit onderzoek bleek al snel dat het van oorsprong 17e eeuwse boerderijtje zo was verzaakt dat er geen sprake kon zijn van enig behoud. Het tolhuis is op 9 juni 1992 door de firma Roos gesloopt. Nu staat er een kantoorpand, waar aannemer Schouten gevestigd was.

5. STOMPWIJK PARK LEEUWENBERG

Uit prentbriefkaarten van rond de eeuwwisseling blijkt dat er ook tol werd geheven op de Westvlietweg ter hoogte van de Oude Tolbrug. Wanneer deze tol is

opgeheven is niet bekend, maar dat zal ook uiterlijk rond 1930 zijn geweest. Toen werd de Westvlietweg net als de Veursestraatweg door de provincie onderhanden genomen.

6. VEUR LANDSCHEIDING

Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw was het mogelijk om vanaf de boerderij van Koot aan de Mauvelaan over de Landscheiding te wandelen naar de boerderij De Landbouw aan de Zijdeweg in Wassenaar. Je moest daarvoor destijds per persoon een dubbeltje betalen en halverwege bij de klaphekjes goed uitkijken of er geen trein aankwam.

TENSLOTTE

In de loop van de 20e eeuw, vanaf circa 1925, werden de meeste tollin Nederland opgeheven. Nu zie je ze alleen nog bijvoorbeeld bij de Sluiskiltunnel en

Westerscheldetunnel der dekking van de aanleg- en onderhoudskosten en zo nu en dan bij de regelmatig terugkerende discussies over rekeningrijden. Op weg naar onze vakantiebestemming moeten wij in Duitsland of Frankrijk nog steeds tol betalen om gebruik te mogen maken van sommige snelwegen. En soms als toeristische attractie, staat de sluiswachter met een klomp aan een hengel om bij de voorbijgaande schippers een fooi op te halen. Dat is bij onze sluis in Leidschendam overigens niet het geval.

Er is in de archieven veel bewaard gebleven over het beroep van tolgaarder en tolpachter. Maar we treffen ze tegenwoordig niet meer aan in onze contreien.

Idsard Bosman

De tol aan de Westvlietweg met links de Oude Tolbrug, gezien in noordelijke richting in 1913. (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Erfgoed podium Leidschendam- Voorburg

Meer informatie over het Erfgoed Podium Leidschendam-Voorburg
op www.swaensteyn.nl

GEEN CENT TE VEEL

Waar komt het betalen van belasting eigenlijk vandaan?

Het heffen en betalen van belasting is al zo oud als de weg naar Rome. De Romeinse keizer Augustus maakte al gebruik van periodieke volkstellingen om belasting te kunnen innen. Deze vorm van belasting heffen bestond vaak uit de overdracht van vee en manschappen voor de oorlogsvoering.

Vanaf de 11e eeuw kwam het recht om belasting te heffen in handen van de stadsbesturen. Die gebruikten het geïnde geld om de stadsmuren te onderhouden en hun ambtenaren te betalen.

Vanaf de 12e eeuw tot het jaar 1543 werd in De Nederlanden belasting geheven door middel van “beden”, dit was een middeleeuwse vorm van belasting. Na diverse hervormingen van o.a. de 100e penning (1% van het vermogen), de 20e penning (5% van verkochte onroerende goederen) en de 10e penning (10% van verkochte roerende goederen) komen we uit bij ons huidige belastingstelsel de vermogensbelasting (te vergelijken met de 100e penning), overdrachtsbelasting (te vergelijken met de 20e penning) en BTW heffing (te vergelijken met de 10e penning).

In het gemeentearchief van Leidschendam-Voorburg, komen we in het begin van de 17e eeuw al documenten tegen

over het betalen van belasting. Er zijn vele soorten belasting geweest.

BELASTING OP GEWONNEN TURF

In de *slagturfboeken* van Stompwijk over de periode 1604 tot 1684 staan aanwijzingen dat over het transport en verkoop van turf belasting moest worden betaald. Het op de legakkers gedroogde veen werd als turf verkocht.

De turf werd vanuit het achterland via de Venestraat vervoerd naar de Leidse-kade. Vandaar werd de turf overgeladen in turfschepen voor verder transport. Turf was naast hout één van de belangrijkste vormen van brandstof. Je had in die tijd klapwakers die extra geld konden verdienen met het bewaken van deze turfschepen. Na eeuwenlang de polder te hebben uitgeveend bleef er na het wegpompen van het water slechts schraal land over. De kost voor veel mensen was hiermee verloren gegaan. Men denkt dat hier ook de naam Kostverlorenweg vandaan komt.

Aan het einde van de 17e en begin 18e eeuw ging het voornamelijk om belastingen op noodzakelijke levensmiddelen als brandhout, zeep, zout, graan, vlees, bier, gedistilleerd, wijn, koffie, thee, turf, kolen en wol. Omdat niemand zonder deze producten kon leven, was de overheid verzekerd van inkomsten.

BELASTING OP VENSTERS EN DEUREN

In de Franse tijd (1795-1813) waarin Nederland een vazalstaat was van Frankrijk, voerde Napoleon op 1 januari 1812 in Nederland vensterbelasting en deurbelasting in. Hij deed dit omdat het verhogen van de inkomstenbelasting op (te) veel weerstand zou stuiten. Bovendien was deze venster- en deurbelasting veel makkelijker uitvoerbaar. De betreffende belastingambtenaar hoefde alleen maar langs een woning te lopen en het aantal ramen en deuren te tellen.

Woningen met grote ramen (zonder roeverdeling) werden vroeger gezien als een teken van rijkdom. Over deze rijkdom moest belasting worden betaald. Om deze te ontduiken, liet men vaak een deel van de op de bovenverdieping aanwezige ramen dicht metselen. Uiteindelijk heeft deze vorm van belasting ontduiking weinig geholpen. De overheid verhoogde gewoon de belasting per raam.

Bij het pand Sluiskant 21 (voormalige pand van Zwennes) heeft de toenmalige architect Audier in zijn ontwerp uit 1906 boven de deur in de Damstraat gebruikt gemaakt van een "vals" raam. Dit is een opvallend detail, want in Nederland werd in 1895 de vensterbelasting afgeschaft.

BELASTING OP HAARDPLAATSEN

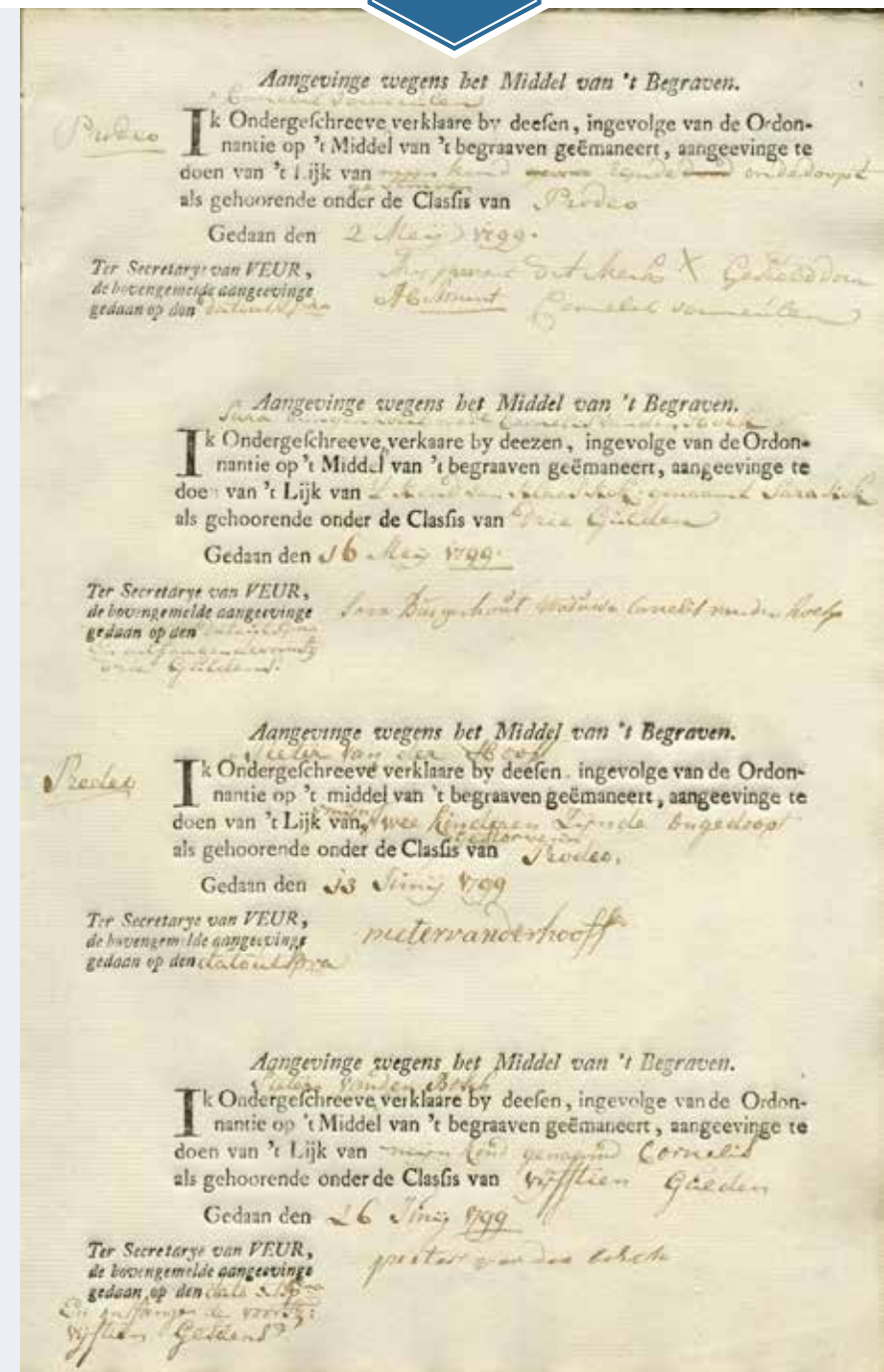
Ook over het aantal haardplaatsen in een woning moest belasting worden betaald. De meesterzeilmaker Abraham Jongerbloed (woning Sluiskant 23-25) betaalde

in 1831 al belasting over zijn woning en het aantal haardplaatsen.

Ontvangst van de reële 200e penning uit Veur februari 1746 (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

De bovenstaande afbeelding is het voorblad van de ontvangsten der 100e en 200e penning over de landerijen en huizen van Veur uit het jaar 1746. De 100e penning was een éénmalige belasting van 1% op alle bezittingen van roerende en onroerende aard. Een moderne vorm van deze belastingmaatregel is onze onroerende zaakbelasting.

Overzicht imposten op begraven periode mei-juni 1799 in Veur. (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

BELASTING OP BEGRAVEN

Ook bij het begraven was het gebruikelijk belasting (ook wel impost genoemd) te heffen. Deze imposten zijn terug te vinden in het gaardersarchief.

De hoogte van de impost was afhankelijk van het jaarinkomen van de overledene. Was dat onder een bepaald bedrag dan viel men in de classe Pro Deo ('voor God'). Voor wie meer inkomen had waren er andere 'classen'. In het overzicht van de imposten op begraven uit 1799 zien we dat 15 gulden betaald moest worden voor de begrafenis van de zoon van Pieter van den Bosch.

De gaardersarchieven geven een beeld van de harde werkelijk, het gezin van Pieter van der Hooff verloor een tweeling. We lezen 'aangevinge te doen 't lijk van mijn twee kinderen zijnde ongedoopt gestorven'. De oorsprong van de term Pro Deo gaat uit van de gedachte, dat de armen uiteindelijk door God zullen worden beloond voor hun inzet en harde werken.

Je kon aan het aantal klokslagen bij een begrafenis horen wat de maatschappelijke status was van de overledene. Bij een rijk iemand hoorde je meerdere klokslagen, bij een arm iemand werd de klok nauwelijks geluid voor de uitvaart. Zij konden simpelweg de kosten niet betalen.

BELASTING OP HET GEBRUIK VAN EEN HOND OF HONDENKAR

Tot ver in de 20e eeuw werden honden gebruikt als trekhond voor een hondenkar. Veel beroepsgroepen zoals bakkers, groenteboeren, petroleumventers, marskramers, voddenboeren en visverkopers maakten gebruik van deze vorm van vervoer. Door het gebruik van een hond kon de koopman sneller werken en had hiermee een financieel voordeel. Over dit voordeel moest extra belasting worden betaald. Het gebruik van een hond als trekkraft is sinds 1963 verboden.

GEMEENTE VEUR.
DIENSTJAAR 1915.
AANSLAGBIJET.

No. 21, nu het Kohier. Wijk B No. 65

M. *G. vander Drift*
is aangeslagen voor de BELASTING OP DE HONDEN, voor het jaar 1915, voor een hond te slaan en te houden. 2e Klasse, met een bedrag van 1.50, dat véér of op den 1sten der maand *October* 1915 moet worden voldaan, op straffe van vervolging volgens de Wet.

VEUR, den *22 Juli* 1915.

UITGEBIJT De Ontvanger der Gemeente,
den *27 Juli* 1915. T. A. VAN EGMOND.

KWITANTIE.

Dagtekening der betaling.		BEDRAG DER ONTVANGEN SOM.		Nummer van het journal.		Handtekening van den Ontvanger tot kwitantie.	
Maand.	Dag.	Voluit geschreven.	In cijfers.	Journal.			
<i>Mie 14</i>	<i>April</i>	<i>1.50</i>	<i>1.50</i>	<i>200</i>	<i>100</i>	<i>[Handtekening]</i>	

N.B. Het is ontvangt zal worden geaccuseerd allen werkdag, des voormiddags van 9-12 uren.
(Zie aanslagbiljet).

Aanslagbiljet gemeente Veur hondenbelasting jaar 1915 wijk B No 65
(Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

DIENST Gemeentebestuur van Voorburg. **GEMEENTE VOORBURG** 30

Aanslagbiljet voor de heffing der straatbelasting
(Gegruond op de belastbare opbrengst, aangewezen in de kadastrale leggers, naar de toestand op 1 Januari) Belastingjaar 1946.

Artikel	NAAM EN WOONPLAATS	Belastbare opbrengst	BEDRAG der BELASTING	Opmerkingen
6410	Mej. O.P.H. v.d. Drift e.o. Provincialeweg, Leidschendam	796	43,78	

Op het kohier voor de heffing der straatbelasting voor bovenvermeld dienstjaar komt te Uwen name de bovenstaande aanslag voor. U wordt uitgenodigd dit bedrag in 2 gelijke termijnen, de eerste termijn binnen twee maanden en de tweede termijn binnen vier maanden na de dagtekening van dit aanslagbiljet, te betalen. Bij verzuim wordt, ingevolge de wet, tot vervolging overgegaan.

Volgno. 1161/886

VOORBURG, **10 SEP 1946** De Gemeente-ontvanger, v. BOVEN.

Dagtekening der betaling	BEDRAG DER ONTVANGSTEN		Nummer van het journal	Betalde vervolgingskosten	Handtekening van den Ontvanger tot kwitantie
	Voluit geschreven	In cijfers			

gelo 15 betaald

De betaling kan geschieden:
 a. ten kantore van den Gemeente-ontvanger, Parkweg 119;
 (Het kantoor is geopend op Maandag, Woensdag, Vrijdag en Zaterdag v. 9-12 u.)
 b. op postrekening no. 14186 ten name van den Gemeente-ontvanger van Voorburg, met vermelding van het kohier-artikel.

Z. O. Z.

Aanslagbiljet straatbelasting 1946 (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Polder TEDINGERBROEK.

Gemeenten Stompwijk en Vrijenban.

Aanslagbiljet Polderlasten 1904.

VOOR DE PERCEELEN, GELEGEN IN DE DROOGMAKERIJ.

Kennisgeving aan den Ingeland

ART.

20 KOHIER.

G. van der Drift

De ondergeteekende, Penningmeester van den bovengemelden Polder, brengt bij deze te uwer kennis, dat de aanslag van polderlasten over 1904 voor de percelen in de Droogmakerij, in de Vergadering van Ingelanden van den gemelden Polder van den 20 October 1904, is bepaald op f 11.— per Hectare, en dat die aanslag volgens het kohier van den Omslag, goedgekeurd door Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland den 27 October 1904, te uwen laste loopt over 3 H.

61 A. 16 c.A. hetwelk á f 11.— per Hectare is f 39,73
Zegel kwitantie 0,22⁵

Te zamen f 39,95⁵

De invordering is bepaald in eenen termijn, en zal de ondergeteekende tot de ontvangst zitting houden in het Raadhuis te Voornburg Woensdag den 30 November 1904, van des voormiddags 10 tot des namiddags 2 uur.

Tegen de nalatigen zal, overeenkomstig de Wet van den 9 Mei 1902. (Staatsblad n°. 54), bij parate executie worden geprocedeerd.

Voorburg, den 1 November 1904.

De Penningmeester voornoemd,

J. W. MENSO.

Dagteekening der betaling.		Bedrag der ontvangen sommen.		N°. der Handteekening voor boeking van het journaal	quitantie.
Maand.	Dag.	Voluit geschreven.	In cijfers.		
1905.					
februari	6	Betaald	Zegel f 0 22 ¹ / ₂ 39 73 39 95 ⁵	<i>G. van der Drift</i>	

Aanslag polderbelasting 1904 (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

STRAATBELASTING

In de vorige eeuw was ook sprake van straatbelasting. De opbrengsten werden gebruikt voor het onderhoud van wegen, straatverlichting, het afvoer van regenwater en (straat) vuil.

VERMAKELIJKHEIDSBELASTING

Sommige van onze voorouders betaalde ook vermakelijkheidsbelasting. In een verordening van de Raad der gemeente Stompwijk van 6 augustus 1920 lezen we het volgende: *Toneel - bioscoopvoorstellingen, tentoonstellingen, harddraverijen in het algemeen alle vermakelijkheden welke gegeven worden in lokalen of plaatsen die voor het publiek of een zeker deel van het publiek tegen betaling van entree toegankelijk zijn*. Niet de toeschouwer betaalde maar de ondernemer of de exploitant van het gebouw of terrein. Voor harddraverijen gold een tarief van 50 gulden per 24 uur of minder. Alle vermakelijkheden waarvan de zuivere opbrengst uitsluitend strekte tot liefdadige doeleinden waren uitgesloten van deze belastingheffing.

BELASTING OP STAANPLAATSEN OP KERMISSEN EN OPENBARE MARKTEN

Al in 1853 heft de gemeente Stompwijk belasting op het gebruik van staanplaatsen op kermissen en openbare markten. Nu betaalt een marktkoopman nog steeds geld voor zijn standplaats op de weekmarkt.

POLDERBELASTING

Polderbesturen hadden de mogelijkheid om belasting te heffen van eigenaren van grond in de polder, bedoeld om de polder droog te houden. Deze belasting bestaat nog steeds en wordt nu van alle inwoners geheven door de Hoogheemraadschappen Rijnland en Delfland.

Gerardus van der Drift (eigenaar van de boerderij Westbosch) betaalt in november 1904 een bedrag van 39,95 gulden aan belasting voor zijn land ter grootte van 3 hectare, 61 are en 16 centiare, gelegen in de Tedingerbropolder gemeente Stompwijk.

In een brief van 23 februari 1920, lezen we dat de veldwachter Pieter Blom, in hoofzaak belast met de inning van boetes (boetendiensten) der gemeente Stompwijk, beleefd verzoekt om in aanmerking te komen voor de betrekking als deurwaarder der plaatselijke belastingen in de gemeente Veur. Ter overweging voegt Pieter Blom nog toe *'dat hij in zijn vroegere standplaats Leimuiden, met dezelfde functie is belast geweest'*. Het is niet bekend of Pieter Blom in deze functie ook daadwerkelijk is benoemd. Maar dat er belasting geïnd werd in de loop der tijd, dat staat wel vast.

Idsard Bosman

ZWART & PARTNERS

Zwart & Partners Network Notarissen
Van Ruysdaellaan 41
2264 TK Leidschendam-Voorburg

T (070) 320 05 00
kantoor@zpnn.nl
www.zpnn.nl

OK2PRESS

HUISSTIJLEN • PRE-PRESS • DRUKWERK

070 413 00 30 | WWW.OK2PRESS.NL

HET GEMEENTEARCHIEF LEIDSCHENDAM-VOORBURG

Een gemeentearchief (stads- of streekarchief) heeft tot taak zijn archieven in goede en geordende staat te bewaren en ter beschikking te stellen. Binnen deze omvangrijke taak valt ook het restaureren van beschadigd archief. Allemaal met het doel om dit deel van ons historische erfgoed voor de eeuwigheid te conserveren.

Eén van de archiefdepots bij het Haags gemeentearchief in 2018.

Het gemeentearchief Leidschendam-Voorburg is vanaf januari 2015 onderdeel van het Haags gemeentearchief en gevestigd in het Stadhuis aan het Spui 70 in Den Haag. In de archiefdepots van het gemeentearchief zijn archieven te vinden van de gemeente zelf, van kerken,

verenigingen, waterschappen en bedrijven. Het komt ook voor dat archieven van families en andere particulieren in het gemeentearchief worden opgenomen

Er gelden strikte regels voor het opnemen van particulier archief in het gemeentearchief. Je kunt niet zomaar je archief komen brengen bij een archiefbewaarplaats.

Een charter betreffende de wei- hooiland in de Fluitpolder 16 april 1779.
(Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Er wordt van te voren gekeken of het betreffende archief uniek is of van toegevoegde waarde voor een bestaand archief. Na verwerving gaat het archiefmateriaal eerst in quarantaine. Doel daarvan is het opsporen van nog levende schimmelsporen of andere schadelijke elementen zoals bijvoorbeeld brandschade, roest, sporen van knaagdieren, waterschade of fysieke schade aan het archief. Daarna wordt het archief ontdaan van alle week-

makers zoals plastic, paperclips, nietjes, zure omslagen, en plakband. Nadat het archief is geschoond wordt het omgepakt in zuurvrije omslagen en dozen.

Vervolgens wordt de inhoud van het archief geïnventariseerd en wordt per archief een uniek beheersnummer met inventarisnummers toegekend. Als dit proces volledig is doorlopen zal het archief een plaats krijgen in het depot. In overleg kan worden besloten het materi-

DE ARCHIEFCOLLECTIE VAN HET LEIDSCHENDAM-VOORBURG BESTAAT ONDER ANDERE UIT:

Burgerlijke stand (akten van geboorte, huwelijk en overlijden) van Veur, Stompwijk en Voorburg

De Burgerlijke stand werd in 1811 ingevoerd door Napoleon, hij deed dit mede om een beter overzicht te krijgen welke manschappen hij kon inlijven bij zijn troepen voor het voeren van de oorlog.

DTB (Dopen, Trouwen en Begraven) van Voorburg, Leidschendam, Veur, en Stompwijk.

Dit zijn kerkregisters. Bij de hervorming van de RK kerk (Concilie van Trente 1545-1563) ging de kerk registers bijhouden. Zo kunnen we nu zien hoe de samenleving er toen uitzag. Doop en trouwboeken van Voorburg beginnen in 1630, Stompwijk in 1658 en Veur in 1673

De inventaris van de archieven van de gemeente Leidschendam periode 1579-1938

Hieruit is een goed beeld te vormen van de geschiedenis van alle (gemeentelijke) besluitvorming van Veur, Stompwijk en Wilsveen in deze periode.

Notarieel archief (Stompwijk vanaf 1673)

Het gebeurde weleens dat de lokale notaris na zijn notarisambt burgemeester werd. Een voorbeeld hiervan is Thomas Christiaan Roering (1807-1881), hij was notaris van 1832 tot 1859 en is hierna van 1861 tot aan zijn dood in 1881 burgemeester van Stompwijk geweest.

aal te scannen en zo in digitale vorm beschikbaar te stellen. Dit laatste is afhankelijk van het aanwezige auteursrecht of de privacy wetgeving. Want niet ieder archief is zomaar openbaar voor derden.

Het archief van Leidschendam-Voorburg beslaat een periode vanaf het begin van de 17e eeuw tot heden en bestaat uit globaal een kleine 2 kilometer aan archiefmateriaal. Ter vergelijking, het Nationaal Archief beheert een archiefcollectie van duizend jaar en omvat 125 kilometer aan archiefmateriaal.

Rechtelijk archief van Stompwijk vanaf 1593

Protocolen van transport (overdracht van verkoop), schuldbrieven, akte van openbare verkoping van roerende goederen ten overstaan van de Schepenen. De Schepenen maakte samen met de Schout deel uit van het dagelijks bestuur.

Hiernaast zijn er nog vele (kadastrale) kaarten, plattegronden, foto's, adresboeken en een bibliotheekcollectie van ruim 1800 boektitels.

VAN ANALOOG

Zo'n 5000 jaar geleden werd Papyrus gezien als de vroegste vorm van papier, hierna werden er andere vormen van natuurlijke materialen gebruikt zoals perkament en fijngemalen kleding. Dit zogenaamde 'voddenpapier' is ijzersterk en diende voor het vastleggen van informatie. De eerste papiermolen van de Zuidelijke Nederlanden stond in 1405 in de buurt van Dordrecht. Indirect is hier het beroep van voddenman uit voort gekomen. Hij verzamelde lompen en verkocht deze aan de molenaars voor het vervaardigen van papier.

In de eerst helft van de 19e eeuw ontstond een schaarste aan kleding. Men is langzaam gaan experimenteren met andere stoffen zoals houtsnippers en verschillende lijmsorten (in plaats van beenderlijm) en inkt. Maar dit leidde wel tot een kwaliteitsverslechtering van het papier. Papier op basis van hout brokkelt snel. Inkt is giftig en vreet zich een weg door onze archieven. Voor deze inktvraat

is nog geen passende oplossing gevonden.

NAAR DIGITAAL

Waar begin je als je kilometers aan archieven moet scannen, en kan je dit als archiefinstelling wel zelf of moet je dit laten doen? Het Haags gemeentearchief heeft de beschikking over diverse type boekenscanners en flatbed scanners. Deze scanners bieden een goede mogelijkheid om boeken en archiefmateriaal tot folio formaat handmatig te scannen. Maar voor het scannen van bijvoorbeeld de vele tienduizenden kaarten uit het bevolkingsregister zal toch een andere externe keuze moeten worden gemaakt.

Vanaf dit jaar is het voor bezoekers van de studiezaal mogelijk om gebruik te maken van een professionele reproductie opstelling. Hierbij kunnen originele archiefstukken tot een formaat van 60 x 80 cm met een zelf meegenomen smartphone, spiegelreflexcamera of tablet gefotografeerd worden.

Het Haags gemeentearchief beheert een archiefcollectie van bijna 17 kilometer. De technische innovaties op het gebied van collectiebeheer en digitalisering zijn aan de orde van de dag. Wie heeft er thuis nog een PC met een lade voor een floppy disk? Met een opslag van standaard 512 KB en de latere 1,2 MB waren deze 'schijfjes' 30 jaar geleden nog ultramodern.

HET 'E-DEPOT'

Het beschikbaar en toegankelijk houden van analoog, digitaal of digital born

Stompwijk kadaster 1819 verzamelplan sectie A-H Veur (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

archief is bij archiefinstellingen een complexe materie. Het is niet alleen een kwestie van scannen. Waar en hoe slaan we deze omvangrijke metadata en bestanden dan op? In de "Cloud" of liever in eigen beheer? Voor het gemeentearchief zijn dit de vragen van iedere dag. Be-

langrijkste doel van het archief is om de geschiedenis vast te leggen en te ontsluiten, om verhalen door te kunnen geven aan volgende generaties. Want zonder verleden bestaat er ook geen toekomst...

Idsard Bosman

brix
makelaars

Van Aremborgelaan 74
2274 BW Voorburg
Tel 070 322 22 69
info@brixmakelaars.nl

UW LOKALE SPECIALIST
IN WONEN EN BEDRIJFS
ONROEREND GOED

Het aangewezen kantoor
voor topkwaliteit en service bij:

- ✓ Verkoopbegeleiding
- ✓ Aankoopbegeleiding
- ✓ Verhuurbemiddeling
- ✓ Beheer
- ✓ Taxaties

www.brixmakelaars.nl

MELK DE WITTE MOTOR

We halen dagelijks onze boodschappen of laten deze tot in de keuken bezorgen. De gewoonste zaak van de wereld tegenwoordig. Maar bij het woord 'melkboer' denken we nu aan een boer die met zijn koeien melk produceert. Terwijl de melkboer in iedere straat in ieder dorp nog niet lang geleden bij het doorsnee straatbeeld hoorde. Er waren melksalons, de melkboeren hadden hun 'ijzeren hond', de SRV-man zijn witte wagen, er was een uitgiftepunt van Menken aan de oude Trambaan. En wie kent nog melkslijters of melkrijders?

Globaal tot het einde van de 19e eeuw (1880-1890) werd melk op de boerderij, op een melkmarkt of direct aan huis verkocht vanuit de boerderij. Het rondvrenten van de melk ging met een hondenkar of paard en wagen en hygiëneregels waren gebaseerd op gezond verstand.

In die periode spreken we nog van 'rauwe' melk. Deze melk komt rechtstreeks van de koe en heeft nog geen enkele vorm van industriële bewerking ondergaan. Deze melk bevat natuurlijke componenten, eiwitten en bacteriën die helpen bij de regulatie van het immuunsysteem van de mens. Deze melk was rijk en vet.

De nog warme koemelk werd op het boerenbedrijf vaak in de wekkelder, gelegen op het koele noorden, in een kom weggezet om zo een paar uur later afgeroomd te worden. Deze vette room kon men dan gebruiken als slagroom. De rauwe melk

is niet bewerkt. Het drinken van rauwe melk kan vanwege de vele bacteriën in de melk bij mensen leiden tot gezondheidsklachten. Deze rauwe melk moet dus voor consumptie thuis worden gekookt.

Een koe geeft over een periode van 10 maanden per jaar ongeveer 20-22 liter melk per dag. Dit komt neer op gemiddeld 6000 liter per jaar. Koeien werden doorgaans in de warme stal met de hand gemolken. Bij mooi weer, buiten in het weiland. Veelal in de 'koeienbocht', een beschutte plek op het weiland. Maar hoe verkoop je deze melk op een gebruiksvriendelijke en hygiënische manier?

DE MELKSALON "TRAMZICHT"

Aan het begin van de 20e eeuw zag je in de steden en dorpen steeds meer zogenaamde melksalons, een hygiënische ingerichte ruimte waar men melk kon proeven en kopen. In april 1924 dient de

GEMEENTE *Veur*
Ingekomen
den 22 APR 1924
No. 75

AANVRAAG OM VERGUNNING
VOOR HET
OPRICHTEN VAN EEN GEBOUW.

Aan heeren Burgemeester en Wethouders
van *Gemeente Veur*

Gesit met verschuldigen verbod te kennen, *Th. H. van der Togt*
wonende *Damlaan 26* te *Veur*

dat hij voornemens is, in de hoedanigheid van (1) *Bijzener*
voor *Th. H. van der Togt* wonende *Damlaan 26* te *Veur*
op een perceel grond, gelegen aan (2) *Damlaan 26*
kadastraal bekend gemeente *Veur*, sectie *B*
no. 1491, een gebouw *te richten* bestemd om gebruikt te worden
als (3) *Melksaloon*;

dat het werk zal worden uitgevoerd door (4) *Gebr. Brouwers*

Reden, waarom hij Uw college, onder overlegging der volgens
artikel *1* der Verordening voor deze gemeente, bedoeld in
artikel 1 der Woningwet, vereischte bescheiden, beleeft verzoekt
hem, angevolgd art. 5 eerste lid, onder a. der Woningwet, schriftelijk
vergunning te verlenen tot voormelden bouw.
De vermoedelijke bouwkosten zijn f. *700*.

't Volk doende enz.

Th. H. van der Togt
Damlaan 26
Veur 1924

H. van der Togt
Gem. 074

(1) In te vullen eigenaar, erfpachter, opstaller, architect, aannemer.
(2) In te vullen de straat, weg, markt, plein of graacht, waaraan het perc.
(3) In te vullen een woonhuis, villa, winkel, enz. / gelegen is.
(4) In te vullen den naam van dengene, die het werk maakt, indien deze
een ander is dan de aanvrager.

Aanvraag melksalon de heer van der Togt 1924. (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Naast het pand van de slagerij van Gerard Vreeburg aan de Damlaan zien we de melksalon "Tramzicht" in 1925. Dit pand stond bekend als de winkel van RIZA verlichting op de hoek van de Damlaan en de (voormalige) Delftlandstraat. (Foto: Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

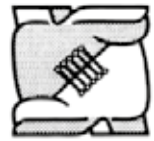
heer T.H.M. van der Togt een verzoek in bij de gemeente Veur om zijn pand gelegen aan de Damlaan 26 te mogen veranderen in een melksalon. De nieuwe gevel krijgt grotere ramen en binnen bestaat het pand uit een ruim (proef) lokaal.

De overheid probeerde met regelgeving de hygiëne en de kwaliteit van de melk te waarborgen. Al in de 19e eeuw werd duidelijk dat melk de veroorzaker was van veel ziekten door de slechte hygiëne op de boerderijen en bij de verkoop zoals in de melkwinkel. De bacteriën in rauwe melk veroorzaakten niet zelden maag- en darmklachten. De slechte hygiëne zorgde ook voor het verspreiden van tyfus, difterie en tbc. Toch bleef melk een populair levensmiddel.

Aan de sluis kwam zelfs een melkwinkel. Petrus van Leeuwen liet in 1898 zijn stadsboerderij aan de Sluiskant 22 verbouwen tot een nieuw pand met een melkwinkel. Op een bord bij de ingang van het pand kon de klant de volgende tekst lezen: 'P. van Leeuwen handel in melk van eigen vee, roomboter kaas en eieren'.

In 1925 werd de melkkeuring verplicht. De Zuivelwet van 1932 regelde het vaststellen van de melkprijzen, stelde eisen aan de vakbekwaamheid van de melkboer en introduceerde een uitgebreid stelsel van vergunningen met premies voor een hygiënische bedrijfsvoering.

Al drie generaties...

Frans Aarts

schoenen, reparatie en podologie

registerpodoloog

Damlaan 52 • 2265 AP Leidschendam

070 - 327 43 52

fransaarts-schoenen@ziggo.nl

Reclamemaekers
zonder fratsen

www.limonadefabriek.com

Cursus 'handmelken' in de zomer van 1934 op de boerderij van Van Leeuwen aan de Stompwijkseweg. Staande, de voormelker De Jong met zittend van links naar rechts Jan van Bohemen, Pieter van Santen, Pieter van Bohemen, Leo v.d. Bosch, Engel Onderwater en Titus Lexmond. De zevende persoon is onbekend. (Foto: Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

DE MELKRIJDER EN DE MELKSLIJTER

Een melkrijder is iemand die met paard en wagen en later met een vrachtwagen met een platte laadbak de volle melkbussen ophaalde bij de boeren en naar de coöperatieve zuivelfabriek bracht. De zuivelcoöperatie Campina is opgericht in 1892. Iedere melkbus had het nummer van de boerderij. De melkrijder kwam de melkbussen ophalen maar bracht de schoongespoelde melkbussen ook weer terug. Melkbussen hadden verschillende inhoudsmaten 20, 30 en 40 liter. De melkslijter (melkboer) bracht de melk aan huis.

Uit de adresgids 1931 van Veur en Stompwijk: melkrijders / melkboeren: 11; melkslijters / melkventers: 16. In ieder geval 27 gezinnen leefden alleen al van het rondbrengen van de melk.

MELK IJK STRIID

De litermaten die de melkboer gebruikte moesten regelmatig worden geijkt. In de jaren dertig ontstond een 'melkstrijd' tussen overheid en melkfabrieken, waarbij de melkboer weinig in te brengen had. De melkfabrieken wilden grootschaliger productie en handel en zagen de zelfstandige melkboer het liefst verdwijnen. Ook het gebruik van niet geijkte litermaten door sommige melkboeren en de toenemende slechte hygiëne bij de handel in melk waren de fabrikanten een doorn in het oog. Met steun van de overheid wilde men de controle over de gehele keten. Boeren die zich wel aan de regels hielden verenigden zich in coöperaties, zoals Campina en Melkunie. In Amsterdam ontstonden coöperaties van melkslijters als alternatief voor de handel van de fabrikanten. De zelfstandige melkboer kreeg het steeds moeilijker.

Maaltijden - Traiteur - Catering

GEZOND

Damstraat 4 - Leidschendam
070-3204739 - www.vanrijnculinair.nl

HIER UW
ADVERTENTIE?

ERFGOED LEIDSCHENDAM

Vraag naar de mogelijkheden!
info@erfgoedleidschendam.nl

SCHOOLMELK

In 1935 kwam er een ventverbod voor de zondag in verband met de religieuze rustdag. In dat zelfde jaar wordt in Nederland voor het eerst schoolmelk uitgedeeld. Een kwartier pauze in de ochtend werd ingezet om de melk te drinken.

Eind jaren vijftig zijn bijna alle kinderen aan de schoolmelk. De subsidie komt

vet en doordat de flesjes verwarmd werden kwam de vetlaag bovenop drijven. Echt aantrekkelijk om te drinken was het daardoor niet.

Na de Tweede Wereldoorlog ontdekte velen de lucratieve handel in het levensmiddel melk. Er ontstond snel wildgroei van het aantal melkboeren. Hierdoor werd de onderlinge concurrentie moor-

Het uitdelen van de schoolmelk in de jaren 50.

niet alleen van de gemeente, maar ook van het Rijk. Elke dag levert de melkman de ijzeren kratten met de flesjes met aluminium doppen bij de scholen af. Die doppen werden voor de Kerk ingezameld voor de zending of de missie. Twee sterke jongens mogen de kratten de klas in tillen en daar worden de kratten, tot afschuw van veel leerlingen, naast de kachel gezet. De meeste juffen hebben het idee dat dat beter is voor de spijsvertering. De melk was destijds nog vol en

dend. Het kwam voor dat meerdere melkboeren actief waren in één portiek. De overheid ging deze wildgroei in de melkhandel te lijf door iedere melkboer een eigen wijk toe te wijzen. In de jaren 50 kregen mensen de beschikking over een koelkast. De noodzaak dat de melkboer dagelijks langs de deur kwam, was verleden tijd.

LOSSE MELK OF TOCH FLESSENMELK

Begin jaren 50 kwam de gepasteuriseerde 'flessenmelk' uit de fabriek. Deze was direct drinkbaar en bacterie arm.

Dit bracht wel meer kosten met zich mee voor koeling, opslag, bezorging, retourneren, inzet speciale vulmachines en het regelmatig breken van het glas.

Tot in de jaren vijftig bleef de losse melk bij de consument echter populair, ondanks het feit dat de melk thuis in eigen kannen moest worden bewaard en voor gebruik moest worden gekookt. Zelfs bij gepasteuriseerde losse melk bleef de kans op besmetting bestaan door de niet gekoelde opslag in huis en was koken van de melk voor consumptie noodzakelijk. De voorkeur voor losse melk had alles te maken met de prijs: flessenmelk was eenvoudiger duurder.

MELK UIT PAKKEN

In 1958 werd op initiatief van het Nederlands verpakkingscentrum en de Nederlandse Huishoudraad de commissie 'Huisvrouw en Verpakking' opgericht. De commissie had tot doel om onderzoek te doen naar een nieuwe vorm van de melkverpakking. De glazen fles was qua productiekosten in verhouding te duur geworden. Dit kwam door de hoge reinigingskosten, de kosten van breuk en het relatief hoge gewicht. Men zocht dus naar een goedkoper en handzamer alternatief. Maar wat bleek, de 'huisvrouw' was toch erg gehecht aan de glazen melkfles. En daarom voorspelde de Huishoudraad dat de huisvrouw niet zou overstappen naar karton als melkverpakking. Uit eigen onderzoek van de Huishoudraad bleek dat veel huisvrouwen bij pakkenmelk na enkele dagen een papiersmaak proefden. Een enquête van de glasfabrikanten

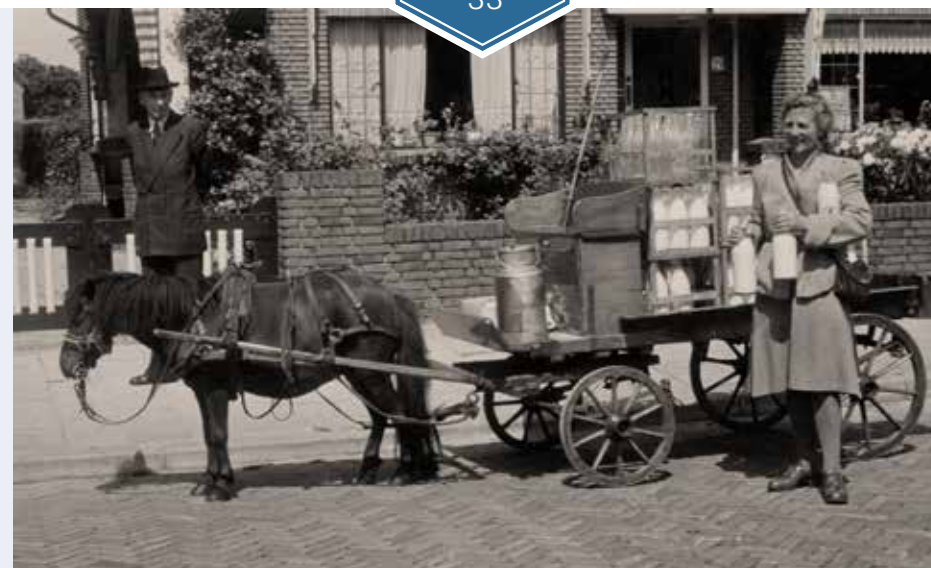
bevestigde het beeld dat de Nederlandse huisvrouw grote gebruiksproblemen had met de papieren melkverpakking. Ook de glasfabrikanten wezen erop dat bij de bestaande huis-aan-huisbezorging huisvrouwen geen enkel voordeel zouden hebben van nieuwe melkverpakking.

Volgens de coöperatieve zuivelindustrie had het papieren melkpak pas op de middellange termijn serieuze marktkansen. Het Nederlands Verpakking Centrum stelde in 1959: *'Men is er desondanks van overtuigd, dat er een toekomst voor papier is en dat er t.z.t. melk in papier verpakt zal komen, doch voorlopig is de Nederlandse consument er niet rijp voor. Over 5 à 10 jaar wellicht wel.'* De glaslobby hield geen stand. Het melkpak kreeg uiteindelijk toch de steun van het Ministerie van Landbouw en mede door het betoog van de toenmalige minister Mansholt ging Nederland langzaam richting een andere, papieren verpakking.

MELKMEISJES

De jaren 50 en 60 waren de hoogtijdagen in de melkhandel, de melkboer kwam dagelijks langs de deur. Hij schreef de bestelling op een kladblokje en één keer in de week werd betaald voor alle boodschappen. Hij kende de inwoners van zijn wijk bij naam en toenaam.

Oudere bewoners van het Raadhuiskwartier kunnen zich twee 'melkmeisjes' nog als de dag van gisteren herinneren. Ka en Mien van der Drift van de boerderij Westbosch. Zij hebben samen ruim 65 jaar lang een melkwijk gehad. Op de boerderij

Ka van der Drift medio jaren 50 voor de woning aan de Koningin Julianaweg 29 (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

was een kleine winkel waar naast zuivelproducten ook levensmiddelen te koop waren.

MELKBOER, KOELKAST EN SRV-MAN

De koelkast deed zijn intrede. Hoewel tegenwoordig een huishouden zonder

koelkast bijna niet denkbaar is, beschikte in 1960 slechts 10% van de Nederlandse huishoudens over een koelkast. Prijzen varieerden tussen de 500 en 700 gulden.

De aanduiding melkboer raakte in onbruik. De melkman, zoals hij werd

In 1957 haalt Kees van Bohemen met de 'driewieler' de melkbussen van de boerderij Laanzicht op. Links is het toenmalige Neherlab te zien. (Foto: Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

genoemd (na 1966 ook SRV-man), bediende met een ondertussen gemotoriseerde wagen zijn wijk. Vanaf 1967 kreeg de melkman concurrentie van de opkomende supermarkten, die vanaf dat jaar ook melk mochten verkopen. Het aandeel van de melkhandelaren daalde van meer dan 90% tot 20% in 1984 (Zuivel historisch Gezelschap).

Sommige melkhandelaren breidden hun melkhandel uit met kruidenierswaren, enkelen deden dat in de vorm van een rijdende winkel, de SRV-wagen. SRV staat voor 'Samen Rationeel Verkopen'. De SRV-formule werd in 1995 opgeheven. De rijdende winkel is nu een verschijnsel waarvan vooral ouderen gebruikmaken. Hij komt met name nog in dorpen of woonkernen waar geen supermarkt is.

Melkuitgifte station van Menken, gesitueerd op het huidige parkeerterrein achter het pand van de 'Damhalte' op de hoek van de Damlaan met de Oude Trambaan. Dit uitgiftepunt diende als bevoorrading van de Leidschendamse melkboeren in 1966.

(Foto: Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Boodschappen voor de melkboer

Melkboeren maken tijdens hun dag van alles mee. Boodschappenbriefjes aan de deur met aanwijzingen voor de gewenste aankopen bijvoorbeeld. Maar soms ook met andere mededelingen:

"Mijn TV is kapot en ik heb Coronation Street (TV-serie vanaf de jaren 60) gisteren gemist. Als u het hebt gezien, wilt u me dan vertellen waar het over ging?"

"Geen melk a.u.b. We zijn een weekend weg, dat is ook de reden waarom ik dit briefje onder de deurmat verstop, zodat niemand het weet"

"Sorry dat ik de rekening niet heb betaald, maar mijn vrouw heeft een baby gekregen en ik loop er al weken mee rond in mijn zak"

"Van nu af aan om de dag a.u.b. twee flessen en een fles op de dagen ertussenin, behalve op de woensdag en de zaterdag, want dan wil ik geen melk"

"Ik wil graag een goedkope soort melk, want ik heb last van stagnatie"

"Net een baby gehad. Graag nog een er bij"

"Geld ligt op tafel, vrouw ligt in bed, pak maar wat u nodig hebt"

Anno 2016 zijn er nog circa 200 rijdende winkels in Nederland. Dit waren er in 1970 nog 2000. Een van de eerste supermarkten in Nederland werd in 1953 door melkboer Dirk van den Broek in Amsterdam geopend.

MELKPRODUCTIE

Het melken gaat tegenwoordig niet meer met de hand maar met melkmachines waarbij de koeien in een 'carrousel' staan. De melk komt via een leidingsysteem in een gekoelde opslagtank. Alle melk belandt in de melktank op de boerderij en wordt daar gekoeld tot het moment dat het wordt opgehaald door de Rijdende Melk Ontvanger (RMO) met zijn melkwagen, die het naar de melkfabriek brengt. Melkbussen langs de weg zijn definitief verleden tijd. Rond 1980 zijn zelfs alle melkbussen uit het straatbeeld verdwenen.

De oude melkbussen worden als verzamelobject gretig gekocht en verkocht via het Internet. Vroeger werden ze op het erf gegooid en nu zijn ze geld waard. Na ruim 120 jaar zien we pop-up melksalons in Amsterdam terugkomen. Dit zijn proeflokken waar je kunt kennismaken met de verschillende soorten melk en de pure smaken. De geschiedenis herhaalt zich.

Idsard Bosman

PS SLAGERIJ • EETERIJ
PIET SCHOLTEN

Damstraat 2c 2265 AG Leidschendam
070-3272843 - www.pietscholten.nl

sinds 1982
DE StOOF
meubelmakerij & showroom

Met liefde gemaakt

Meubelmakerij De StooF maakt de mooiste tafels, kasten en interieurs compleet naar wens.

Stompwijkseweg 18c, 2266 GE Leidschendam-Voorburg www.destoof.nl

SIMON DIDAMA, PATRIOT VAN LEIDSCHENDAM TOT LOUISIANA

De Franse revolutie en de Bataafse republiek zijn niet aan Leidschendam voorbijgegaan. De strijd tussen patriotten en orangisten heeft ook hier bijzondere verhalen opgeleverd. Zoals de levenswandel van Simon Didama. Van chirurgijn tot patriot, van Veur tot Oldenbarnevelt.

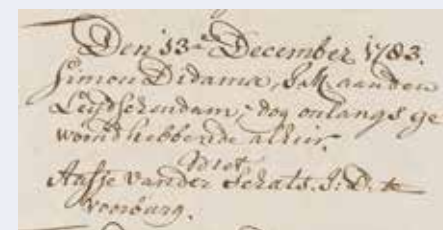
De geboortedatum van Simon Didama is niet bekend. Wel bekend is dat hij in 1773 in Delft leer knecht van het chirurgijngilde is. Het 'Archief van het gilde van chirurgijns' uit het Delfts Archief leert ons dat hij in maart 1775 zijn Leerbrief behaalde. Hij moet dan 12 of 13 jaar oud zijn geweest. In 1777 wordt hij vermeld als chirurgijnsknecht. In 1783 verhuist hij naar Leidschendam en vestigt zich als chirurgijn en apotheker 'op den Leijd-

schendam'. Op 13 december 1783 is hij in Delft in ondertrouw gegaan met Aafje van der Schats uit Voorburg, gedoopt in Delft op 24 februari 1763 met wie hij ook daadwerkelijk in het huwelijk zou treden.

In 1792 gaan de zaken kennelijk goed: chirurgijn Didama zoekt een jongeling die goed kan scheren en bereid is de grondbeginselen van de heekunde te leren; ook moet de jongeling zich in een *Buiten-Apotheek* bekwamen.

VAN AFHANGELING TOT SCHEPEN

Rond 1780 verzetten steeds meer inwoners zich tegen het beleid van stadhouder Willem V. De economie gaat achteruit, tegenstellingen tussen arm en rijk, tussen protestanten en katholieken zijn groot. Ontevreden burgers verenigen zich in groepjes. Zij noemen zich Patriotten en zijn ook in Veur en Leidschendam actief. Ze verenigen zich in sociëteiten, kopen wapens en houden militaire oefeningen. Houtkoper Prijn wordt in Veur rond 1784 commandant van een Vrijkorps. Prijn is eigenaar van Houtkoperij Windlust en van de zaagmolens De Salamander en

Uit de ondertrouwboeken Nieuwe Kerk Delft.

* * Een JONGELING goed kunnende Scheeren, genegenheid hebbende, de grondbeginfelen der Heelkunde te leeren, benevens dat geene 't welk tot een Buiten - Apotheek nodig is; adreffeere zich by S. DIDAMA, Chirurgyn op den Leydfendam. De Brieven FRANCO.

Leydse Courant, 12 december 1792

Leydfendam en Veur. Zinspr. De Broederschap aan deugd verpand, werkt steeds tot heil van 't Vaderland. Secret. S. Didama.

Nationale Courant, 8 mei 1795

De Hoop. Met veel bevolgenheid gaat men tekeer tegen de Oranjegezinden. De Oranjegezinde J. Schertzer geeft in 1785 een uitgebreide persoonsbeschrijving van commandant Prijn en van de namen van de Vrijheids Zoonen, die 'waarlijk met zwarte letters in ras versmeltende sneeuw gegriffierd dienen te worden'. Een van de 'afhangelingen' van Prijn is Simon Didama, chirurgijn 'aan den Leidschendam'.

Op 20 september 1787, na de inval van de Pruisen, keren de naar Nijmegen gevluchte Willem V en zijn vrouw Wilhelmina van Pruisen terug. Het herstel van de

macht van erfstadhouder Willem V over de Republiek der Verenigde Nederlanden betekent echter een voorlopig einde aan die woelige tijd. De Oranjepartij heeft het weer voor het zeggen, de gehate Patriotten worden uit de regering gezet. Ook in Veur en Leidschendam verloopt de omwenteling van patriots naar Oranjegezind naar wens. In 1792 is Didama lid van 'het Bestier' en schepen van Leidschendam. Hij is dan vader van de inmiddels 2 jaar oude Elisabeth.

DE BATAAFSE REPUBLIEK

Begin 1793 trekt Generaal Pichegru met het Franse leger de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden binnen samen met eerder uitgeweken Patriotten en ver-

klaart het bewind hem de oorlog. In 1795 vlucht stadhouder Willem V met zijn gezin naar Engeland en wordt de Bataafse Republiek - Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap - uitgeroepen. In Veur en Leidschendam wordt op 21 januari 1795, het

eerste jaar van de Bataafse Vrijheid, een 'comité revolutionair' samengesteld onder leiding van de dan weer actieve Burger Prijn. Dit comité is gekwalificeerd om 'een grondwettige herstelling te stellen, steunende op de onvervreembare

Gelukwensch, gedaan door de twee Gecommitteerden, Jan Anthony Pryn, en Simon Didama, van de Burger-Societij, van den Leydfendam en Veur, aan de Geëerde Repräsentanten van het Volk van Holland, op den 19. Mey 1795, het Eerste Jaar der Bataafsche Vryheid.

GEËERDE REPRÆSENTANTEN VAN HET VOLK VAN HOLLAND.

Zy het my vergundt den Last der Burger-Societij van den Leydfendam en Veur aan U mede te deelen?

Heil en Broederschap!

Daar het tydclip is gekomen, dat de Bataaf zig mag verheugen over zoo eene gewigtige en heilwenshende gebeurtenis, als door U als Repräsentanten van het Volk van Holland is bekend gemaakt, van het sluiten eener Alliantie der beide Republieken, zoo gevoelt de Burger-Societij van den Leydfendam en Veur, in haar eene deugdelyke verpligting, om uit haar daar toe te committeeren, twee Leden derzelver, hier pretent, om deze aanzienlyke Vergadering der Volks-Repräsentanten, van harte geluk te wenschen, met den goeden uitflag van zoo een belangryk en voor het grootste gelukkige Alliantie der beide Republieken aanmerkende.

* * De BURGER-SOCIETEIT vanden LEIDSENDAM en VEUR, ten Zinspreuk vande: De Broederschap, aan Deugd verpand, werkt steeds tot heil van 't Vaderland, nodigt alle Vaderlandfche Societeiten uit, met hun te Correspondeeren. Verzoeke de Brieven franco, dewyl zy zulks van hunnen kant wederkeerig zullen doen.
LEIDSENDAM,
den 5 Maart, 1795.
Het eerste Jaar der Bataafsche Vryheid.

SIMON DIDAMA,
Secretaris.

'Haarlemse Courant, 5 maart 1795'

Haarlemse Courant, 19 mei 1795

Geluk Broeders! Geluk waardige Mannen, die den Scepter nu zwant van
 a Vry Volk! de taal des Volks is uwe taal, gy kunt nu onbescroomd
 Volks Rechten en Vryheden verdedigen; geen Dwingeland moet uw weer
 oren; uwe pogingen die gy aanwendt voor het belang des Volks wor-
 gezegend; gaat nu voort, de Dagenraad is gekomen, in uwe handen
 n de begeertens en verlangens der waardige Patriotten! Waardige Man-
 n! werkt met yver tot behoud van het algemeene welzyn.
 Op de Stoelen der Eere voor een Vry Volk te waaken, zy onze Eer-
 ed waardig; de God en de Vader van ons Vrye Nederland, bescherm
 beware U, dat uwe besluiten worden genomen met eenen eenparigen
 l, tot heil des Volks, en eene cordaate uitvoering, steunende op Vry-
 id en Gelykheid, omringt U te zamen, om tot behoud van de zoo be-
 nennenswaardige Vryheid te waaken; de Eendrachtband door eene Bataaf-
 ie Wet, moet eens het rigtinoet der Deugd worden; dan zullen wy ons
 rheugen over het geluk des Volks, waardige Mannen! Repräsentanten des
 ryen Volks van Holland; Kloekmoedigheid, Edelmoedigheid, en ware
 nderlandsliefde, zy U tot een Voormuur. Het Plegtanker van Trouw zy
 ve Hoop; de Zegeningen des Allerhoogsten bekroone uwe werkzaam-
 den, en de belooning daar van zy Zaligheid.
 Dat zyn de hartelyke en welmeeuende wenschen van de Burger-Societ
 n den Leydsendam en Veur

Onder de Zinspreuk:

*De Broederschap aan deugd verpand
 Werkt steeds tot Heil van 't Vaderland.*

Haarlemse Courant, 19 mei 1795

* * De Leden der Burger-Societeit van den Leidsendam en
 Veur, onder de Zinspreuk: *De Broederschap aan deugd ver-
 pand, Werkt steeds tot heil van 't Vaderland; verzoeken dat*
 de Brieven, welke aan haar in 't vervolg werden toegezonden,
 in plaats van S. Didama, mogen gesteld worden op de Naam
 van J. MULDER, als zynde Secretaris van voornoemde Socie-
 teit; blyve inmiddels na toewensching van Heil, en aanbod van
 Broederschap, de Leden der Burger-Societeit van den Leidsen-
 dam en Veur.

LEIDSSENDAM,
 den 14 January, 1796.
 Het 2de jaar der Bataafsche Vryheid.

Uit derzelve Naam,
 J. MULDER,
 Secretaris.

Haarlemse Courant, 14 januari 1796

rechten van de mens en van Vrijheid en
 Gelykheid'. Simon Didama is dan secre-
 taris van deze Burger-Sociëteit met als
 zinspreuk 'De Broederschap aan Deugd
 verpand werkt steeds tot Heil van 't Va-
 derland'. Op 14 januari 1796 wordt hij ver-
 vangen door J. Mulder.

Op 19 mei 1795 publiceert Prijn, samen
 met Simon Didama, gecommiteerden
 van de Burger-Sociëteit van den Leyd-
 sendam en Veur, een gelukwens aan de
 Representanten van het Volk van Hol-
 land: de Bataaf mag zich verheugen in
 de alliantie tussen beide Republieken
 (Frankrijk en de Bataafse Republiek).
 In hoogdravende woorden wenst hij de
 waardige mannen geluk, 'het plegtanker
 van trouw is uw hoop, de zegeningen des
 allerhoogsten bekroone uwe werkzaam-
 heden en de beloning daarvan zij zalig-
 heid'.

NAAR AMERIKA

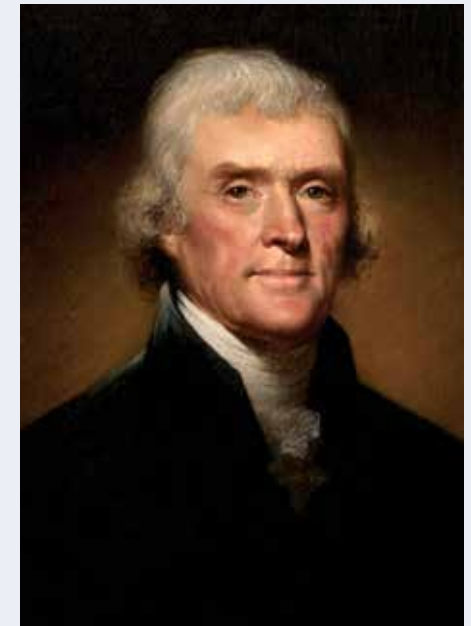
Nadat in 1795 de bakens zijn verzet wordt
 het velen de grond te heet onder de voe-
 ten. Sommigen gaan naar de Zuidelijke
 Nederlanden of Frankrijk, anderen heb-
 ben hun hoop gevestigd op het jonge
 Amerika om daar een nieuw bestaan op
 te bouwen, weg van de Franse overheer-
 sers. Simon Didama verzoekt de Natio-
 nale Vergadering, 'representeerende het
 volk van Nederland', op 10 april 1797 met
 een request om een paspoort voor 6 we-
 ken om met zijn gezin naar Noord-Ame-
 rika te kunnen vertrekken.

In Amerika wacht de kolonisten een
 avontuurlijke omgeving om bedwongen
 te worden. Maar ook daar verhullen Ne-

derlandse patriotten hun nationale en
 politieke identiteit niet. In Oldenbarne-
 velt, Town of Trenton, County of Oneida,
 State of New York (vernoemd naar hun
 politieke held Johan van Oldenbarne-
 velt) komt een vrij grote groep Nederlan-
 ders terecht waaronder Simon Didama,
 die in de loop van 1797 met zijn vrouw
 en 3 kinderen is overgestoken. Hij woont
 daar op een hoeve van 19 acres. De grond
 heeft hij met enkele andere emigranten
 gekocht van de Holland Land Company
 met een eigen kapitaal van f 7000 en
 f 5000 geleend geld. Simon is ook daar
 werkzaam als chirurgijn.

DIDAMA EN THOMAS JEFFERSON

In 1803 verdubbelt de jonge Amerikaan-
 se republiek haar grondgebied met de

Thomas Jefferson, schilderij
 van Rembrandt Peale, 1800

(1803, Oct. 17)

(40)
 Oldenbarnveelt, Town of
 Trenton, County of Onida,
 State of New-York.
 October 17 1803.

Thomas Jefferson, Esqr
 President of the United
 States of America

Dear Sir!

being a Stranger to your Person
 but not with your Merits. I hope you will
 excuse the Liberty I do take by sending this
 letter on your address. I beg leave in requies-
 ting you to be so kind to deliver the inclo-
 sed to the Person to whom I have address-
 ed. on account I am unacquainted with
 the residence of Thomas Paine, Esqr
 Otherwise if this had not been the case,
 I should not have been so free in doing so.

to relieve the distressed, the
 Children of Sorrow and adversity, from Sig-
 nancy and Oppression, and in doing good
 to my fellow-Citizens, is the only object
 I mean to pursue. The love, obligations
 and interest I have to this Country, besides
 the public good and well-being I have at
 heart, I hope will answer the expectations
 that may arise from the Plan I have laid
 open to that Honorable Gentleman, from
 whom I do expect He will do all in His
 power to support it, and if possible / it
 might

23411

Brief Simon Didama aan Thomas Jefferson van 17 oktober 1803.

(Uit: 'The Papers of Thomas Jefferson, vol 41, 11 July – 15 November 1803')

aankoop van 2,1 miljoen km² grond-
 gebied van Frankrijk. Bekend onder de
 naam "Louisiana Territory" strekt dit ge-
 bied zich uit van de Mississippi Rivier
 in het oosten tot de Rocky Mountains in
 het westen en van de Golf van Mexico
 in het zuiden tot de Canadese grens in
 het noorden. Hier is een bedrag van 15
 miljoen dollar mee gemoeid, dit zou te-
 genwoordig neerkomen op 240 miljoen
 dollar. Deze "Louisiana Purchase" wordt
 wel beschouwd als een van de grootste
 successen van Thomas Jefferson tijdens
 zijn presidentschap.

Didama schrijft op 17 oktober 1803 van-
 uit Oldenbarnevelt een brief aan Thomas
 Jefferson, Esqr. President of the United
 States of North America. Hierin verzoekt
 Didama de bijgevoegde brief te laten be-
 zorgen bij Thomas Paine, wiens verblijf-
 plaats hij niet weet. Zijn voorstel is om
 honderden ijverige (patriotse) gezinnen
 uit Europa naar Louisiana te laten ko-
 men om daar een bloeiende kolonie op
 te bouwen. Dat is ook voordelig voor de
 Amerikaanse schatkist.

*"Dear Sir! being a Stranger to your Person
 but not with your Merits. I hope you will ex-
 cuse the liberty I do take by sending this
 letter on your address. I beg leave in re-
 questing you to be so kind to deliver the
 inclosed to the Person to whom I have
 addressed, on account I am unacquainted
 with the residence of Thomas Paine, Esqr.
 Otherwise if this had not been the case, I
 should not have been so free in doing so."*

Hij eindigt zijn brief met:

*"With all the Sentiments of High esteem
 due to your Worthy character, and High
 Station you hold in this Happy and bles-
 sed Country, and after recommending
 myself into your Friendship and esteem. I
 remain Dear Sir! your most Humble, and
 Obedient Servant. Simon Didama."*

Ten slotte excuseert hij zich
 voor zijn schrijven:

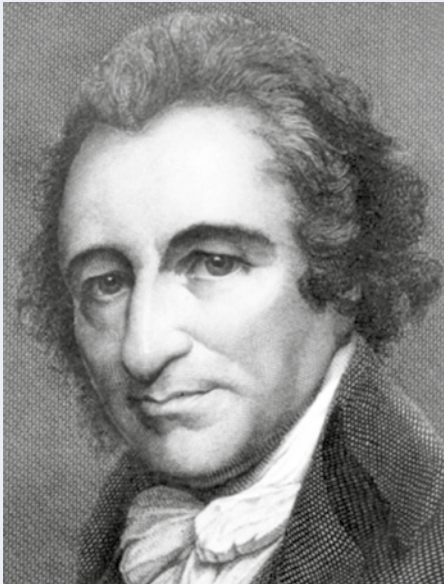
*"I hope you will excuse my Stile and spel-
 ling if you do find fault with it because I
 am a Dutchman who did come from Hol-
 land as a Physician, a little more than six
 years ago, and never did learn the english
 language, but what I did my self, in this
 Happy Country."*

THOMAS PAINE

De Thomas Paine waar Didama naar ver-
 wijst is een Engels-Amerikaans filosoof
 (Engeland 1737 – New York 1809), vrijden-
 ker en revolutionair. Paine komt in 1774
 op verzoek van Benjamin Franklin – een
 van de Founding Fathers van de Verenig-
 de Staten – vanuit Londen naar Amerika.
 Hij speelt een belangrijke rol in zowel de
 Amerikaanse als de Franse Revolutie en
 is een van de belangrijkste denkers van
 het liberalisme. Na terugkeer naar Euro-
 pa waar hij onder andere gevangen zat
 in Frankrijk omwille van zijn ideeën, ver-
 trok hij definitief naar Amerika in 1803.
 Hij is bekend geworden door het gerucht-
 makende en veelgelezen pamflet 'Com-
 mon Sense' dat hij schreef om de belan-

gen van de Amerikaanse kolonisten te verdedigen ten tijde van de Amerikaanse Burgeroorlog. In Philadelphia wordt Thomas Paine nog regelmatig herdacht en aangehaald door de 'Freethought Society' een gezelschap die het humanistische gedachtengoed uitdraagt. Het pamflet 'Common Sense' van Paine wordt door hen gezien – in essentie – als de start van de Amerikaanse Revolutie. Thomas Paine is een uitgesproken patriot. Dat kan mogelijk de reden zijn van Didama om hem te benaderen voor steun in zijn patriottische gedachtengoed: vermoedelijk is ook Didama nog steeds zelf een overtuigd patriot (bij zijn aankomst in Amerika wordt vermeld: *'slachtoffer van 1787'*).

Op 17 februari 1804 volgt een tweede, uitgebreide brief van de *'nederige en gehoorzame'*, Didama aan Thomas Jef-

Thomas Paine (jaartal onbekend)

erson waarbij opnieuw verzoekt om een brief door te sturen naar Thomas Paine. Hij hoopt in Louisiana met vrienden en bekenden uit Holland als nieuwe inwoners land te kunnen kopen en er een bestaan op te bouwen. Hij en zijn vrienden willen snel antwoord hebben: enkelen willen naar Europa terug om daar nieuwe kolonisten te werven. In een paar maanden tijd kunnen bovendien honderd handen helpen bij het opbouwen van het nieuwe land. Ten slotte meldt hij nog dat hij de Franse taal beheerst; er zijn immers veel Fransen in dat gebied (uit: Library of Congress: Simon Didama to Thomas Jefferson, February 17, 1804).

Didama overlijdt in Oldebarnevelt in 1805. Hij is dan tussen de 40 en 45 jaar oud. Zijn schulden zijn waarschijnlijk nog lang niet afbetaald bij zijn overlijden. Dit kan aangenomen worden uit het document 'Het aandeel van den Amsterdamschen handel aan den opbouw van het Amerikaansche Gemeenebest (ca. 1927)', waaruit blijkt dat emigranten grote sommen moesten investeren en niet zelden met grote schulden leefden. Didama's weduwe kan zich na zijn dood met moeite staande houden. Thomas Paine slijt zijn laatste jaren in eenzaamheid. Hij heeft haast geen politieke vrienden meer, velen zien hem ook niet zitten vanwege zijn afwijkende religieuze denkbeelden.

Albert de Jong

Dit artikel is een bewerking van de bijdrage die eerder verscheen over Simon Didama op de Wikipagina van Toen Leidschendam.

TELEFONIE AAN HET BEGIN VAN DE 20^E EEUW

De smartphone is uit het huidige straatbeeld niet meer weg te denken. Op elke plek en elk gewenst moment zijn we in staat om met elkaar te communiceren. In de vorige eeuw was dat wel anders. Telefonie was zelfs iets bijzonders.

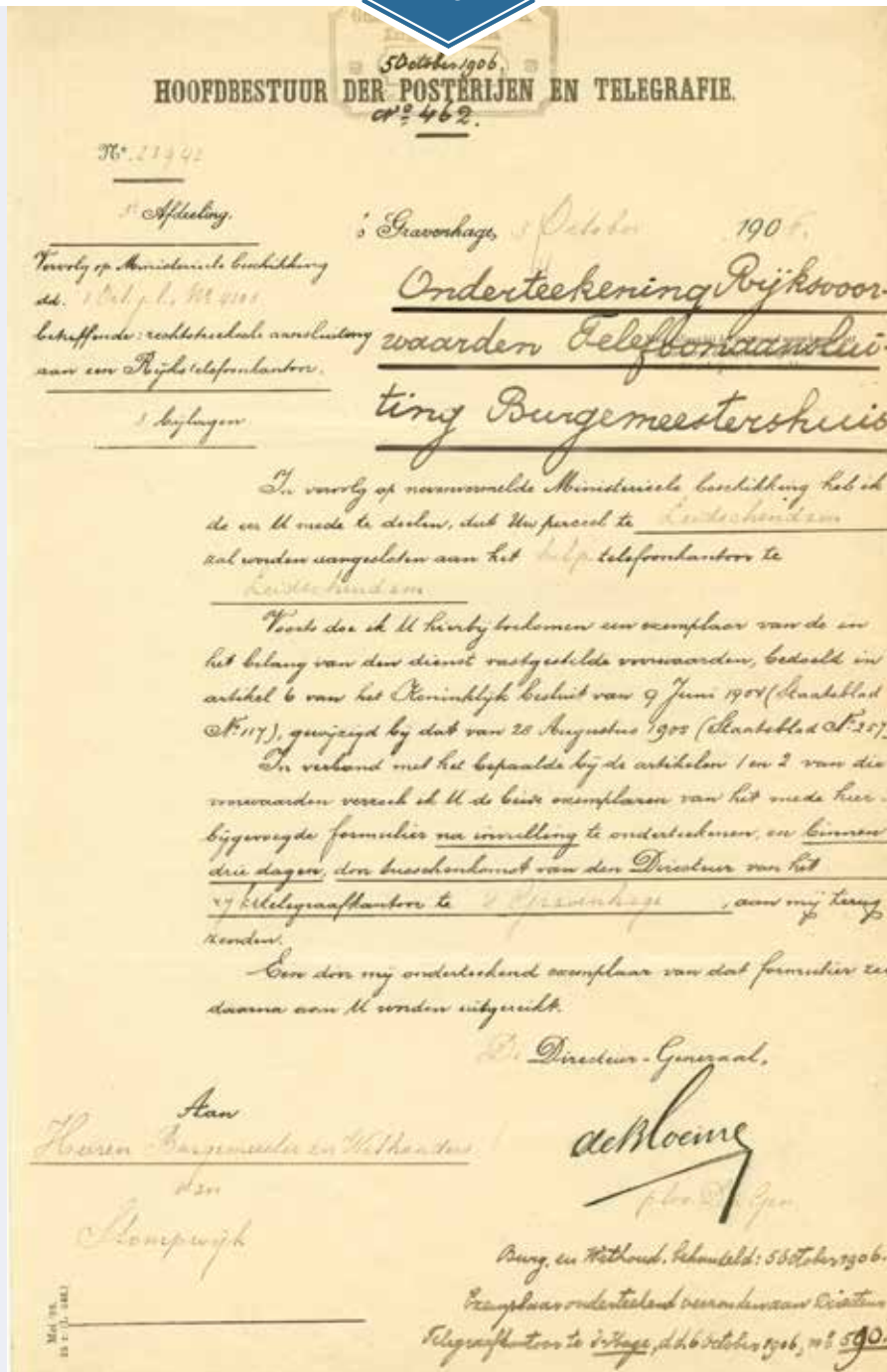
In 1913 is Veur een boerendorp waar iedereen elkaar bij naam en toenaam kent. Het straatbeeld wordt bepaald door volgepakte paard en wagens, het geratel van karrenwielen waartussen kinderen hun weg zoeken om te spelen. De stoomtram rijdt fluitend en wel over de Veursestraatweg (de latere Koningin Julianaweg) en langs de hoofdwegen staan houten palen voor de stroomvoorziening. Het zou nog minstens 10 jaar duren voordat de eerste automobiel zich in Veur of Stompwijk zou laten zien. De Damlaan is een smal-

le, statige, lommerrijke laan met hier en daar enkele woonhuizen. Halverwege de Damlaan, kijkend naar het noorden, strekt het zicht zich tussen de bomen uit naar de Schoorlaan. Op het uitgestrekte weiland staan in de zomermaanden de koeien van veehouder Petrus van Leeuwen.

Het is in deze rustieke sfeer dat het Hoofdbestuur der Posterijen en Telegrafie een hulptelefoonkantoor wil vestigen in het nieuw te realiseren postkantoor

Damlaan in 1912, gezien in de richting van de Veursestraatweg (Koningin Julianaweg) met rechts de gereformeerde kerk. (Foto: Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Brief hoofdkantoor der posterijen en telegrafie 3 oktober 1906
(Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

aan de Damlaan. In een brief daarover van 1906 worden inwoners gevraagd wie er wil beschikken over een rechtstreekse telefoonaansluiting.

Dit post en telegraafkantoor met 'spreekcellen', kolenhok en directeurswoning zou overigens pas in 1919 worden gebouwd.

Er zijn 5 mensen die reageren op deze oproep:

- Burgemeester Pleunis van Duivendijk (per 6 oktober 1906) in het gemeentehuis 'aan den Leidsche kade'
- Nicolaas Blonk de graanhandelaar
- Jan Metz, de gepensioneerde notaris van de villa Buitenlust
- De heer Nieboom, zijnde grossier aan de Sluiskant
- De geneesheer de With

De kosten per aansluiting bedragen voor elk perceel binnen 500 meter van het telegraafkantoor 25,00 gulden per jaar. Voor iedere 100 meter extra zal 3,00 gulden daar bovenop in rekening worden gebracht. De kosten voor een lokaal gesprek zijn 2,5 cent per gesprek.

Aan het begin van de 20e eeuw werd het ook druk in de ether. Op 6 november 1919 vindt de eerste radio-uitzending plaats. De Katholieke Radio Omroep (KRO), opgericht op 23 april 1925 door pastoor Perquin, verzorgt deze uitzending. Al sinds 1877 had het publiek in populair-wetenschappelijke publicaties kunnen lezen dat het mogelijk was 'de mensche-

lijke stem over grotere afstanden over te brengen'. Met een draad of door de lucht.

TELEFONIE IN NEDERLAND

Vanaf 1881 bestaat telefonie in Nederland. Het woord telefonie komt uit het Grieks: *téle* = ver / *phóne* = geluid. Rond 1900 had ongeveer 1% van de huishoudens een lokale telefoonaansluiting, om in de eigen woonplaats te kunnen bellen. Voor interlokale gesprekken was men aangewezen op de 'Rijkstelegraafkantoren'. In de jaren 20 van de vorige eeuw verschijnt een kiesschijf op een toestel. Hiermee kan zelf een verbinding tot stand gebracht worden. Voor die tijd gebeurde dat door een telefoniste in een telefooncentrale. Deze moest je vertellen wie je wilde spreken.

VERZOEK OM TELEFOON BIJ POLITIE

Van 1895 tot 1950 was de familie Heydt samen met de familie Van der Reyden eigenaar van Hotel-restaurant Café de Zwaan aan de Delftschekade B 51. Op 25 juni 1903 schrijft de heer H.P.N. Heydt een brief 'aan den Gemeenteraad van Stompwijk'. Hij beschrijft een onverkwikkelijk voorval van zondag 14 juni des jaren 1903:

"Ondergeteekende neemt bij dezen de vrijheid U met gepasten eerbied te verzoeken om, zoo daartoe termen mochten worden gevonden, de onderstaande punten te willen in overweging nemen, en zulks voornamelijk plaats gehad hebben-de feiten"

"...dat het dorp in rep en roer gebracht wordt door eenige belhamels van hier en Voorburg die met een harmonica en tambourin van namiddags half 4 tot 's avonds halfacht hebben rondgelopen op een schandelijke manier, zoodat verschillende nering doende hunne zaken hebben kunnen sluiten, zouden niet mogen voorkomen."

Hij verzoekt dan ook:

"of het mogelijk ware dat men zich ten allen tijden met de politie hier ter plaats onmiddellijk in verbinding zou kunnen stellen door middel der telefoon, welke men zou kunnen plaatsen ten huizen van het hoofd der politie. Thans gebeurt het dikwijls dat de veldwachters door hun uitgebreide werkkring niet ter plaatsen zijn, en men daardoor van hunnen eventuele hulp verstoken is."

En of het mogelijk ware:

"...dat speciaal op de zondagen geregelde surveillance werd uitgeoefend in de kom van het dorp, er zekerheid bestaat dat in geval van nood onmiddellijk versterking van politie te verkrijgen."

"Ondergetekende is overtuigd dat hij met dit verzoek zich de tolk maakt van alle goed gezinde burgers der gemeente, die allen in meerdere of mindere mate de gevolgen van die bandeloosheid ondervinden."

TELEFOONAANSLUITINGEN

Het adresboek van Veur en Stompwijk uit 1918 bevat een overzicht van telefoon-aansluitingen. Veur had op 1 januari 1918 '1805 zielen' en 16 telefoonaansluitingen. Dat betekent dat in Veur minder dan 1% van de inwoners een eigen aansluiting bezat.

Telefoonnummer 1 is meestal voorbehouden aan de burgemeester, behalve blijkbaar in Veur en Stompwijk. In de tabel staan naast het adres toevoegingen met letters. Voor de invoering van de straatnamen woonde men in een 'sectie' A t/m E'. Daarbij vormde A het kerkelijk middelpunt van het dorp.

Opmerkelijk is de gedachte wie men kon bellen in die tijd. Zo had geneesheer Piet Huijser uit de Venestraat een telefoon-aansluiting, maar zijn patiënten konden hem in nood niet rechtstreeks bellen. Zij hadden namelijk (nog) geen telefoon. Met wie had de huisarts dan telefonisch contact?

Telefonie werd gezien als een innovatie, 'een teken van de nieuwe tijd' en verbeelde de vooruitgang. Ondernemers en middenstanders pronkten met hun telefoonaansluiting.

In het adresboek uit 1931 Veur, Stompwijk en Voorburg zien we al een aantal bekende namen / bedrijven terug komen met een telefoonaansluiting:

Telefoon aansluiting	Naam	Beroep	adres
1	Immerzeel, L.J. van	Directeur eener cooperatieve Tuinbouwvereniging	Veursestraatweg B 212
2	Metz, J.	Oud notaris te Veur	Veurse straatweg B 179 (Koningin Julianaweg 25)
3	Voorhoeve, Hendrik Willem Adriaan	Boomkweker / Veurse kweekkerij villa Mayflower	Kon. Julianaweg naast Buitenlust gelegen
4	Wilhelmus Vieveen	Tuinder	Veursestraatweg B 151
5	With. Dr. C.J.H.	Arts te Veur	
6	Kieboom, J.P.J. fa. Wed. A.P. Boonekamp	Distillateur / grossier	Sluiskant A 2
7	Pleunis van Duivendijk ambtsperiode 1881-1915	Burgemeester	Leidsekade woonadres, Gemeentehuis Delftsekade
8	Nicolaas Blonk	Graanhandelaar	Sluisplein B 68
9	Verhoog, J.	Slager en veehandelaar	Veursestraatweg B 143
10	Huijser, Dr. P. (Piet)	Geneesheer	Venestraat 22 (B 90)
11	Koerts, Jan	Houtzaagmolen De Salamander	Molenpad A 57
12	Bontje A.A.	Boterhandelaar	Veurse Straatweg B 10
13	Cooperatieve vereniging 'Nooit Gedacht' Veur		Molenpad
14	Beveren, Valk P. van	Tuinder	Damlaan
15	Halverhout, Th. C.	Aannemer te Veur	Damstraat A 21
19	Bijleveld A.C. van	Schipper, café restaurant	Sluiskant A 76

Lijst telefoonaansluitingen in Veur in 1918

- Jan Al, cafehouder, Damlaan, telefoon 73
- Baars scheepsmakerij, Sluiskant 32, telefoon 81
- Bleijs huisschilder en glazenmaker, Damstraat 58, telefoon 58
- Drukkerij Excelsior, Damlaan 2, telefoon 13
- Hollen brood / koek en banket, Veursestraatweg 132, telefoon 79
- Van Kampen lood en zinkwerker, Damlaan 56, telefoon 86
- Jaap Schuijt vleesschouwerij en spekslagerij, Damstraat 10, telefoon 96
- Van der Togt assurantiëkantoor, Damlaan 4, telefoon 14
- Vreeburg vleeschhouwer, Damlaan 62, telefoon 43
- Hermanus Zwennes Jr. (lood, zink, gas en sanitaire werken), Damstraat 27, telefoon 87

Th. C. HALVERHOUT.
 TIMMERMAN - AANNEMER.
 MACHINALE ZAGERIJ EN SCHAVERIJ,
 HOUTHANDEL.
LEIDSCHENDAM.
 Telefoon Interc. No. 15.

Leidschendam,

15 Juli 1915

Nota voor het *M. K. Kerkbestuur*
 VAN **TH. C. HALVERHOUT.**

aan de kerk
ind. v. b. reparatie 4 deuren dranger f. 1.58

Verukend
Th. C. Halverhout

Factuur van de timmerman en aannemer Th.C. Halverhout van 15 juli 1915 met vermelding van interlocale telefoonaansluiting nummer 15. (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

EERSTE TELEFOONCEL

Mensen zonder eigen aansluiting konden vanaf 1936 terecht in een openbare telefooncel. De eerste werd in maart van dat jaar geplaatst op de hoek van de St. Willibrordusstraat en de St. Jozefstraat, de huidige J.S. Bachlaan.

FIETSEND TELEFONEREN

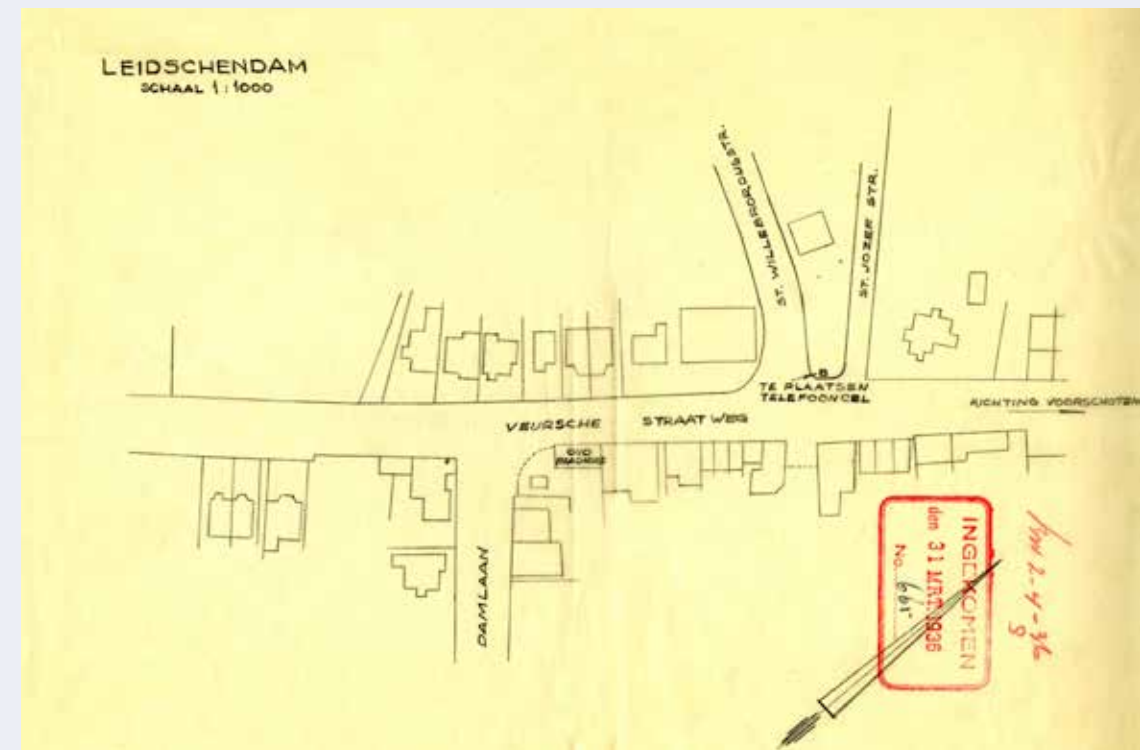
Vanaf de jaren 70 van de vorige eeuw werd voor die tijd geavanceerde elektronica toegepast in de telefooncentrales. Bijna alle huishoudens in Nederland hebben dan telefoonaansluitingen en de draaischijf werd vervangen door een druktoetsstelsel met kiestoon op het toestel.

In het TV-programma 'Wondere Wereld' besteedt Chriet Titulaer aandacht aan technische innovaties en aankomende technologische snufjes. In 1985 behandelt hij in zijn TV uitzending een fiets die uitgerust is met een telefoon. Telefoneren wordt mobiel. Als hij met zijn groene fiets over het parkeerterrein van het voormalige Dr. Neherlaboratorium in Leidschendam fietst, gaat plotseling zijn telefoon. Al fietsend begint hij een gesprek. 'Ja, nee dat klopt, zegt hij, Nee, dat is goed hoor'. Vol bewondering maar met enig ongeloof werd de uitzending door velen bekeken. Voor deze mobiele telefoonverbinding was wel een forse

accu nodig, maar deze werd al fietsend gevoerd door de dynamo. Het was daarom zaak om vooral te blijven fietsen tijdens het telefoneren.

Het blijkt achteraf een sublieme 1 april te zijn. Maar - zo weten wij nu - met een hoog voorspellend karakter. Al is het fietsend telefoneren tegenwoordig geen noodzakelijkheid geworden, maar een doorn in het oog van menig verkeersdeelnemer. Het blijft een wondere wereld.

IJsard Bosman

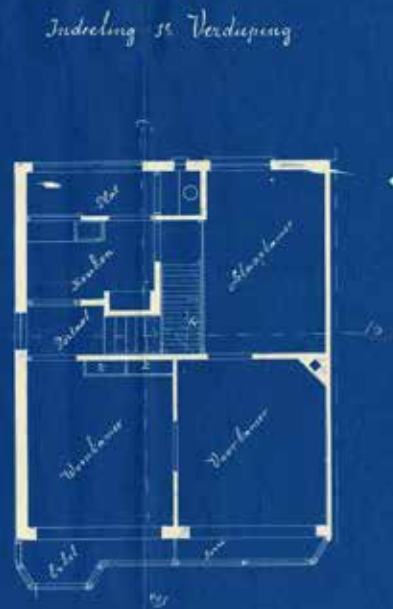
Plaatsing eerste openbare telefooncel, 1936. (Gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

HET VERHAAL VAN KAPPER JAN TIELEMANS

In de lente van 1997 bracht Rob Bouchez een bezoek aan Jan Tielemans, oud kapper, destijds gevestigd aan de Damlaan in Leidschendam. Als eigenaar van de kapsalon bouwde Jan een enorme kennissenkring op. Veel oude Leidschendamers zullen hem kennen. In dit artikel doet Jan zijn verhaal.

“Ik ben door mijn vader in het kappersvak terecht gekomen. Mijn vader had op 29 februari 1922 de kapsalon van kapper Van Riel overgenomen. Deze zaak was gevestigd aan de Sluiskant 20.

Omdat mijn vader toen een ander pand kon betrekken aan de Damlaan 51 verhuisde hij direct de inventaris van de zaak. Het pand aan de Damlaan was tot die tijd eigendom van de firma Starrenburg, die daar jarenlang een melkwinkel-tje runde. Vader kon benedenskamers en een opkamer huren, welke moest dienen als herenkapsalon. Kapper van Riel was een galanterieën (oftewel snuisterijen) winkeltje begonnen aan de Damstraat. Dit beviel toch minder, want na een tijdje opende hij toch weer een kapsalon.

Bouwtekening pand Sluiskant 20
(Bouwarchief gemeente Veur)

Foto interieur met personeel kapper Tielemans pand Damlaan 51.
(Uit privéverzameling familie Tielemans)

Na de opening van de nieuwe kapsalon had vader twee medewerkers in dienst genomen: Wim van Beek en Theo Martins. Met beide heeft hij met veel plezier samengewerkt. Het is wel leuk om een aantal prijzen te noemen die in 1922 werden berekend voor de bewezen diensten van de kapper. Heren knippen kostte 20 cent, jongens betaalden 15 cent, normaal kostte scheren 7,5 cent en met extra bediening 10 cent. Zaterdags werd er niet geknipt, alleen geschoren! Tot 1925 was vaders kapsalon aan de Damlaan 51 gevestigd, daarna verhuisde de zaak naar de overkant op nummer 58 waar voorheen begrafenisondernemer van der Togt was gevestigd. Van der Togt ging verhuizen en vader kon het pand kopen.

Het doel van het kopen van dit nieuwe pand was dat vader zijn herenkapsalon daar kon uitbreiden. Toen de koop rond was, werd een start gemaakt met de verbouwing van het pand en na de opening in 1925 nam vader nog eens twee medewerkers in dienst: Jo Murk en J. Simons. Op een gegeven moment gingen de zaken zo goed dat vader besloot om in de toen aanwezige serre een dameskapsalon onder te brengen.

Naast het knippen konden er ook andere behandelingen worden verricht namelijk het wassen en drogen van het haar van de dames. Naderhand behoorde ook het onduleren (krullen met een krultang) tot de mogelijkheden.

Kapperszaak Tielemans Damlaan 51, met rechts Jan Tielemans. (Uit privéverzameling familie Tielemans)

Wederom volgde een personeelsuitbreiding. Adriaan van der Helm en Ab de Jong kwamen het team versterken. Daarnaast was mijn moeder erg behulpzaam. Zij heeft veel voor de zaak betekend. Aan het begin van de dertiger jaren werd er bij mijn vader in de dameskapsalon het welbekende permanent geïntroduceerd. De eerste klant die deze behandeling onderging was maar liefst negen uur zoet! Om 2 uur 's nachts werd de klant door vader en een bediende naar huis gebracht. Gelukkig gaat het tegenwoordig veel vlotter: maar de hedendaagse techniek is dan ook niet te vergelijken met die van toen.

Mijn vader heeft enorme steun gehad aan mijn zussen Rie, Toos, Nel, Wil en Joke. Zij hielden zich actief bezig met de dameskapsalon. Tijdens de Tweede Wereldoorlog (in 1943) ben ik zelf op 19-jarige leeftijd in de zaak gekomen. Als de dag van vandaag kan ik me nog herinneren dat wij ons tijdens een razzia schuilhielden in een ruimte onder de vloer van de herenkapsalon, die via het haarluikje was te bereiken.

In de oorlog waren er veel klanten die te kampen hadden met hoofdluis. De normale gevallen van hoofdluis konden bestreden worden met een speciaal mid-

del, het zogenaamde Byloos genoemd naar de Haagse kapper die dit middel uitvond. Vanwege de stank die het middel verspreidde was deze behandeling voor de klant en voor ons geen plezierige ervaring. Meestal begonnen de klachten achter de oren van de klant: dat waren de broeinesten. Na een aantal behandelingen, die dagelijks moesten gebeuren,

was de klant van het probleem af. Extreme gevallen werden bekeken, maar verder werd er door ons niets aan gedaan vanwege de hygiëne waaraan wij ons moesten houden. Hoe vervelend dit ook was, de klant mocht niet geholpen worden. Onverrichter zaken werd de klant naar huis gestuurd. Wel gaven we deze mensen het advies mee om het haar

Kapper Tielemans (damesafdeling) aan de Damlaan 58. (Uit privéverzameling familie Tielemans)

met petroleum te behandelen. Petroleum werd in die tijd echt beschouwd als het beste middel tegen hoofdluis. Het middel moest worden aangebracht op de hoofdhuid met daarover heen een doek: en inderdaad de klachten namen af. Zelf hebben wij dit paardenmiddel ook een periode moeten gebruiken omdat het product Byloos schaars werd.

De klantenkring werd geleidelijk alsmaar groter. Nog steeds onder het beheer van mijn vader ben ik toen een herensalon begonnen in de huiskamer. In 1957, ik was toen drieëndertig, ben ik zelfstandig doorgegaan met de herensalon terwijl mijn vader zich bezighield met de

damesafdeling. De zaak had vergeleken met vroeger een ander imago gekregen omdat we altijd met de tijd zijn meegegaan. Vroeger werden er in de herenkapsalon zelfs sigaren, sigaretten & tabak verkocht.

Met veel liefde voor mijn vak nam ik ook deel aan concoursen en wedstrijden met het gevolg dat ik rond 1960 werd bekroond tot 2e kapper van Nederland. Ik vond het leuk om aan dat soort evenementen deel te nemen.

Later heb ik ook nog lesgegeven op de kappersschool. Tijdens wedstrijden kwamen er verschillende technieken

aan bod. Het gebeurde ook wel dat er alleen maar een mes gebruikt mocht worden, in plaats van een schaar. Haarsnijden is een vak apart, daar is veel ervaring en een goede techniek voor nodig. In de zaak paste ik deze vorm van kappen regelmatig toe.

In 1968 werd een artikel over mij geschreven dat is gepubliceerd in het weekblad 'Panorama'. Het artikel ging over het aanbrenge van haarstukjes die in dat jaar werden geïntroduceerd. Al met al heb ik een druk leventje gehad gedurende de periode dat ik de zaak runde. Jarenlang maakte ik deel uit van het bestuur van de kappersorganisatie. Aan het einde van de zestiger jaren was ik ook medeoprichter van de winkeliersvereniging 'Het Damcentrum', waar ik zeven jaar fungeerde als voorzitter.

Tot 1970 werkte ik samen met een behoorlijk aantal personeelsleden. Er was zelfs een periode dat dit twaalf medewerkers bedroeg. Daarna werd het aantal teruggebracht tot zeven. Een aantal jongens die bij mij werkzaam waren zijn zelfstandig met een kapsalon begonnen. Dit zijn onder andere Aad Rimmelzwaan (kapsalon aan de Prins Hendriklaan), Hans Hogeveen (kapsalon in Noordwijk) en Gerard Simons (kapsalon in Den Haag).

We hebben in het verleden ontzettend veel vaste klanten gehad, vaak ook nog het gegoede publiek waaronder burgemeesters, notarissen, pastoors, dominees, schoolhoofden en dergelijke vanuit de gehele regio. Het kwam ook wel voor

dat er bij hotel-restaurant 'De Gouden Leeuw' aan de Veurseweg in Voorschoten een vergadering plaatsvond in aanwezigheid van alle directieleden van het 'Van der Valk' concern in Nederland. Het bleef dan niet uit dat er door hen op die dag een bezoek werd gebracht aan onze kapsalon.

Vanzelfsprekend gaven wij onze klanten advies over bepaalde shampoos, haarlotions, lakken en dergelijke. Er werd bij ons veel gewerkt met producten van de merken Wella, L'Oréal en Schwarzkopf.

Op 28 december 1985, half vijf 's middags, kwam er na vierenzestig jaar een eind aan het bestaan van kapsalon Tielemans. Ik had de leeftijd van zestig bereikt en vond het welletjes. Omdat er geen opvolger was, heb ik de zaak overgedaan aan Fred Meershoek. Met veel genoegen kan ik terugblikken op een boeiende en vooral fijne tijd die ik als kapper mocht meemaken. Ik heb in mijn kappersperiode veel mensen ontmoet waar mee ik veel heb gelachen en gepraat. Hopelijk dat men na jaren nog zal zeggen: 'Jan Tielemans was geknipt voor zijn vak!' "

Rob Bouchez

Dit interview werd door Rob Bouchez afgenomen als voorbereiding op zijn boek: 'Ambachten en Neringen in Leidschendam' dat hij in 1998 uitgaf.

★ EEN VERZORGDE HUID!
★ EEN EXCLUSIEF KAPSEL!
★ EEN PASSEND BYOU!
★ VERZORGDE HANDEN!

Het adres hiervoor is

Dameskapsalon

H. TH. TIELEMANS

Gratis schoonheidsadvies voor Yardley producten

DAMLAAN 58 - TELEF. 1325

Feather Finish by YARDLEY

“MIJN HERINNERINGEN AAN DE SINT WILLIBRORDUSSCHOOL AAN DE DAMLAAN”

De Damlaan met de St. Willibrordusschool in 1915. (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Aan de Damlaan 38 stond van 1915 tot 1967 de Sint Willibrordusschool. Oud-leerling Jan Olsthoorn deelt in dit artikel zijn herinneringen aan deze school. Eerder besprak hij deze herinneringen in de rubriek van Erfgoed Leidschendam op Midvliet FM.

HET KLASLOKAAL

In het jaar 1940 mocht ik naar de ‘grote school’ aan de Damlaan in Leidschendam. Ik was zeven jaar. Dat was heel wat anders dan de ‘bewaarschool’, de kleuterschool, aan de Damstraat. Op de bewaarschool zaten jongens en meisjes tezamen, maar nu waren er alleen maar jongens op onze school. Mijn eerste schooldag was er een vol verbazing. Een groot gebouw met grote trappen

naast de voordeur. Beneden en boven grote schoollokalen met in de hoek aan de gangkant een grote kolenkachel. Die kachel stond in een hoek van de klas en er liepen zwarte kachelpijpen door het klaslokaal om meer warmte te verspreiden. De jongens van de zesde klas kwamen een paar keer per dag de grote kachel vullen met kolen. Dat maakte indruk op mij dat die jongens dat konden en mochten doen.

Meestal had de klas ongeveer een dertigtal leerlingen. We zetten onze klompen in de gang en met sokken en klompsloffen brachten we de schooltijd door.

In het speelkwartier werd volop gevoetbald met een tennisbal en als er een bal over de muur vloog dan moest een van de schooljongens stiekem via de voordeur naar het land van boer Van Leeuwen om de bal op te halen. Als afwisseling gingen we ook af en toe met de klas wandelen, keurig in de rij.

DE LEERKRACHTEN EN SCHOOLTIDEN

De meesters en de ‘schooljuffrouwen’ waren alom bekend in Leidschendam. Voor de eerste klas juffrouw Dunselman en juffrouw Faas. Voor de hogere klassen meester Muijsenberg, meester La

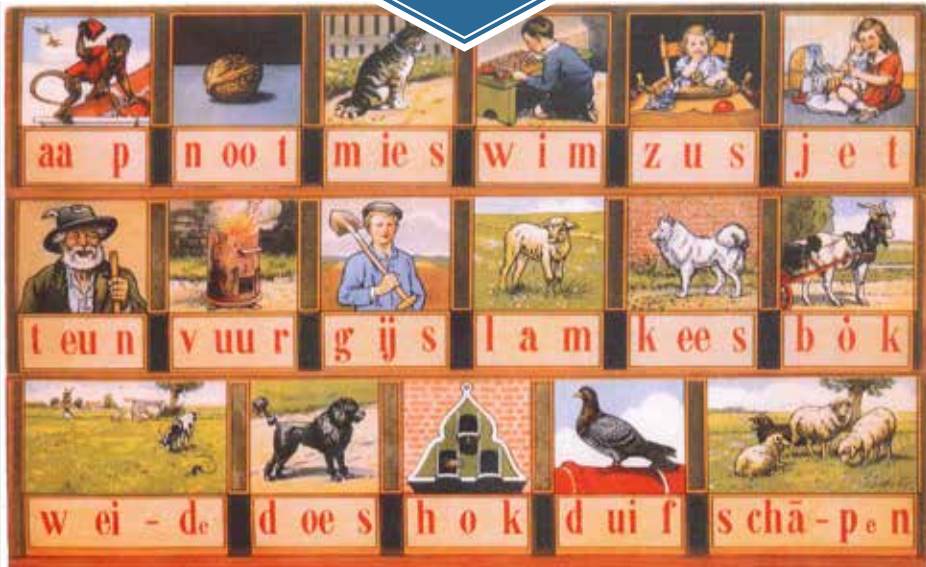
Rondelle, juffrouw La Rondelle, meester Muusers, meester van der Zon. De hoofdmeester was meester Kasbergen. Hij woonde vlak naast de school op de Damlaan. De school begon om negen uur, maar we werden allemaal in de kerk verwacht voor de schoolmis van acht uur. Op school kon je omdat je nuchter moest zijn snel je brood opeten. Je nam brood mee naar school in je stikkezak. Tussen de middag gingen we naar huis om te eten. Slechts een paar kinderen ‘bleven over’. Woensdagmiddag was er vrij van school en op zaterdag was er de hele dag school. Ook werd er door iedereen op de zaterdag gewerkt. Geen vijfdaagse werkweek. Van weekend was geen sprake.

LEZEN

In de eerste klas leerden we vooral lezen. We hadden een plankje met losse letters

Schoolklas St. Willibrordusschool aan de Damlaan medio jaren 30. (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

en we konden woorden vormen. We hadden grote platen met voorbeelden: 'aap, noot, mies, vuur, bok, schapen... hok'.

LEI, GRIFFEL EN POTLODEN

Mijn herinneringen zijn niet duidelijk over het volgende: werkten we soms ook met een lei en een griffel om te schrijven en met een sponsje om uit te wissen, of was dat een bezigheid die we thuis uitvoerden? In ieder geval hadden we op school potloden en de leerkracht bediende de puntenslijper. Als je klaar was met werken in de eerste klas, dan moest je de armen over elkaar doen en rustig blijven wachten. Het kostte ook veel moeite om iedereen met de rechterhand te laten schrijven. In alle klassen gold ook: je was stil en als je iets te vragen had stak je een vinger op. Als je naar de WC wilde, dan stak je twee vingers op.

PEN EN INKT

In de tweede en derde klas leerden we schrijven met een echte pen en met inkt.

Leesplankje begin 20e eeuw.

De inkt zat in een inktpot in de bank. 'Mesbank Wijchen' stond op de bank, dat was de fabriek. De leerkracht had een grote fles met inkt en als het nodig was kwam hij of zij de inktpot van de bank vullen. Je zat altijd samen op een bank en je moest uitkijken om niet te ramelen aan de bank, want dan ging de inkt uit het inktpotje. Je schreef met een kroontjespen en die maakte je schoon met een inktlap die je moeder had gemaakt. In het kastje onderin de bank werd alles opgeborgen. Met veel moeite werd ons geleerd om prachtig met schuine letters te schrijven. We konden de letters overschrijven, ze stonden dun leesbaar afgebeeld op de bladzijden.

HOOFDREKENEN

In de hogere klassen begon de dag met hoofdrekenen: de leerkracht stelde de vragen: de snelsten mochten antwoorden. "Acht en drie, acht keer drie, tachtig en twintig, de helft van vierenveertig". Ik

was niet snel in het rekenen en degenen die het eerste wisten kregen de beurt. Misschien ben ik wel nooit aan de beurt gekomen! Later werd het nog moeilijker met delen en vermenigvuldigen en met breuken.

ZINGEN

Van het begin af aan hadden we regelmatig zangles. We zongen van 'Een karretje op de zandweg reed', 'Op de grote stille heide' en: 'Het angelus klept in de verte'. We leerden echt Hollandse liedjes zoals: 'Wier Neerlands bloed door de aderen vloeit.' En: 'Wakkere jongens, Hollands trots', en: 'In een blauw geruite kiel'. In de oorlogsjaren durfden we het Wilhelmus niet te zingen. Over die oorlogsjaren vertel ik later.

LEZEN VOOR GEVORDERDEN

Ik herinner me veel boekjes die we gelezen hebben. Veel over onze kolonies in Indië. Boekjes over: Njoka, Vischhaakje, De koning van Tjilatjap. We waren allemaal geabonneerd op het blad 'De Engelbewaarder'. De oplage in Nederland bedroeg duizenden exemplaren. Het spannendste voorleesboek was voor ons allemaal: het boek: 'Alleen op de wereld'. In de hogere klassen werden stiekem, tijdens de lessen, de boekjes van Dick Bosch gelezen, kleine boekjes die onder de bank door, werden verspreid. Er waren honderden verschillende boekjes over deze vechtersbaas. Ook werd er in het geheim gewerkt onder de bank, door een schoenveter van je buurman met een brandglas aan te steken. Een gemeene lucht vulde de klas. "Wie heeft dat ge-

daan?..." Soms was het schoolblijven voor de hele klas of strafregels schrijven voor degenen die kwaad hadden gedaan. Wie kwaad had gedaan moest soms ook in de hoek van de klas staan of voor straf op de gang verblijven.

AARDRIJKSKUNDE

We leerden in de hogere klassen om heel Nederland te kunnen lezen vanaf een 'blinde kaart'. Er stonden alleen stippen op de kaart en na eerst de grote landkaart gezien te hebben met plaatsaanduidingen, moesten we op de blinde kaart met de aanwijzstok elke plaats in volgorde opnoemen en aanwijzen, in iedere provincie. 'Deventer, Olst, Wijhe, Kampen, Steenwijk, Giethoorn, Vollenhove, Zwartsluis, Leeuwarden, Franeker, Berlikum, Stiens, Sint Annaparochie, Dokkum'. Zelfs van het buitenland: 'Londen, Greenwich, Chatham, Dover'. Net zoals bij de 'tafels' leerden we deze rijtjes opzeggen.

KERK EN GELOOF

De schooldag begon en eindigde altijd met een gebed. Eenmaal in de maand gingen we per klas naar de kerk om te biechten. Er werd door de leerkracht godsdienstles gegeven, Bijbelse geschiedenis. Ook kwam de pastoor of de kapelaan op school om de catechismus, het boek met vragen over het geloof, uit te leggen en om de catechismus vragen te overhoren. We kregen een briefje mee naar huis met de opdracht welke vragen er thuis uit het hoofd moesten worden geleerd. Dat was het contact van de ouders met de school. Ook de rapporten gaven verbinding met de school. Ouder-

avonden zijn er nooit geweest.

OORLOGSJAREN

We leerden, omdat er altijd oorlogsgevaar was, om bij het gaan van de sirene te weten wat je moest doen. We moesten dekking zoeken langs een muur aan de raamkant of aan de kant van de gang. Zomaar plotseling, op een goeie dag, kwamen we bij de school en we mochten er niet meer in. Duitse soldaten waren volop bezig om de school te maken tot hun huis. Er waren strozakken gevuld om als bed te fungeren. Er stond een grote kachel voor de school waarop hun eten werd gekookt. Een tijdlang was er geen school en later gingen de jongens naar de Sint Jozefschool van de meis-

jes aan de Damstraat. 's-Morgens was er dan school voor meisjes, in de middag voor de jongens. In de kastjes wisselden we dan leuke berichtjes uit... iedere dag opnieuw. Later, toen de Duitsers waren vertrokken, hebben we als leerlingen van klas zes de school helpen schoonmaken. We hebben veel boekjes van de zolder naar beneden gebracht.

Herinneringen, duizenden herinneringen, ze komen zomaar bij mij naar boven en het doet me plezier om het te kunnen opschrijven.

Jan Olsthoorn

Johannes (Jan) Wilhelmus Olsthoorn wordt

geboren op 16 april 1933 in de Venestraat 87 in Stompwijk. Tussen 1939 en 1944 ging hij naar de St. Willibrordusschool aan de Damlaan. Doet hierna een opleiding aan de RK U.L.O. St. Martinus in Voorburg, haalt zijn diploma in mei-juni 1948 en gaat naar het Seminarie in Hageveld. Op 27 mei 1961 wordt

hij tot priester gewijd in Leidschendam en geeft op 28 mei 1961 zijn eerste Heilige Mis in de RK Petrus en Pauluskerk aan de Sluis-kant. In oktober 2006 gaf hij samen met Jan Vreeswijk het boek uit: "Leidschendam in vroeger tijden".

1914 Bouw van de St. Willibrordusschool met een onderwijzerswoning en een patronaatsgebouw op een terrein aan de Damlaan.

1915 De heer A.M.J. Smeele wordt in juni benoemd tot hoofd van de St. Willibrordusschool, hij wordt bijgestaan door twee onderwijzers. In de eerste klas geeft juffrouw Dunselman les van 1930-1967.

1953 Het leerlingenaantal loopt sterk terug door opening van de nieuwe St. Jansschool in het Raadhuiskwartier die als opleidings-school bekend werd.

1967 De St. Willibrordusschool wordt gesloten.

(Bron: Haagsescholen.nl)

Schoolrapport Jan Olsthoorn 3de klas schooljaar 1941/42

VOORBERICHT

Dit rapport dient om de ouders in te lichten over vorderingen, vlijt en gedrag van de kinderen.

Voor vlijt en gedrag kunnen alle kinderen voldoende halen, wanneer ze hun best doen. Voor de vakken kan dit niet altijd; dit hangt af van de verstandelijke begaafdheid van het kind.

Een rapport met een goed cijfer voor vlijt en gedrag, maar lage cijfers voor de vakken, is dus een goed rapport voor dat kind.

U wordt verzocht het rapport, ondertekend, zo spoedig mogelijk men terug te geven.

Laat uw kinderen dagelijks de H. Mis voor de schoolkinderen bijwonen en deelnemen aan de wekelijkse algemene H. Communie.

Het Hoofd der school,
G. C. KASBERGEN.

1 = zeer slecht	6 = voldoende
2 = slecht	7 = ruim voldoende
3 = zeer onvoldoende	8 = goed
4 = onvoldoende	9 = zeer goed
5 = bijna voldoende	10 = uitstekend

CURSUSJAAR 1941-1942 3de KLAS

VAKKEN	September tot Kerstmis	Kerstmis tot Pasen	Pasen tot Augustus	OPMERKINGEN	HANDTEKENING
Godsdienst	9	8	10	1e Rapport	Klasseonderwijzer(es)
Lezen	7½	7	7	<i>Rekenen kan wel wat beter!</i>	<i>[Handwritten signature]</i> Hoofd van het gezin
Ned. Taal	7½	11	8		
Rekenen	6	7	7	2e Rapport	Klasseonderwijzer(es)
Schrijven	6½	6	7		
Aardrijkskunde	9½	8	7		
Vad. Geschiedenis	—	—	—	<i>Goed is Jan!</i>	Hoofd van het gezin
Natuurkunde	—	—	—		
Lichamelijke oefeningen	7	7	7	Eindrapport	Klasseonderwijzer(es)
Tekenen	7	6	5		
Zingen	7	7	6		
Vlijt	7	7	8	<i>Jan gestoven</i>	Hoofd van het gezin
Gedrag	7	7	8		
Aantal malen op tijd in de H. Mis voor schoolkinderen geweest	80	65	41		
Aantal malen deze H. Mis verzuimd of te laat gekomen	0	0	5		

ALVORENS HET RAPPORT IN TE ZIEN. LEZE MEN EERST HET VOORBERICHT.

RONDKRUIPEN OP KNEIËN EN ELLEBOGEN

De geschiedenis van bedevaartsoord en begraafplaats Wilsveen

Gezicht op Wilsveen in de richting van Leidschendam met links de kapel en rechts het in 1769 gesloopte schoolhuis. Tekening Oost-Indische inkt van J.E. La Farque in 1750 (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Op weg van Leidschendam naar Zoetermeer via de Kostverlorenweg bevindt zich aan uw rechterhand op Wilsveen 10C achter een houten spijlenhek een bijzondere begraafplaats. Een plaats met een bewogen historie, in eigendom van de Stichting Hervormde Begraafplaats Wilsveen. “Hervormd” in de naam verwijst naar de Hervormde Kerk, de huidige dorpskerk aan de sluis in Leidschendam. Deze was tot 2005 eigenaar van de begraafplaats. Dat het een bijzondere begraafplaats is, komt ook tot uitdrukking in de status als rijksmonument. Op deze verstilte plek in het weidse polderlandschap met zo'n bewogen geschiedenis worden nog steeds algemene- en familiegraven uitgegeven aan eenieder die hier de laatste rustplaats wil reserveren. “Ben hier al zo vaak voorbij gereden,

maar heb mij nooit gerealiseerd wat een bijzondere plek dit is”. Dat horen de vrijwilligers die de begraafplaats onderhouden vaak van bezoekers die de klink aan de achterzijde van het toegangshek wisten te vinden. Meestal hebben zij dan op de zuil naast de ingang in het kort de historie van de begraafplaats al gelezen.

MARIA VAN WILSVEEN

Het begon allemaal met de legende van een middeleeuws eikenhouten Mariabeeldje dat begin 16e eeuw in een veenplas werd gevonden. De diameter van dit zogenaamde ‘Marianum’ bedraagt ca. 40 cm. Het stelt Maria voor, staande op een maansikkel (zie het Bijbelboek Openbaringen 12: 1-6) waarvan de stralenkrans eindigt in bladeren en waterlelies. In haar rechterhand houdt O.L. Vrouwe van

Wilsveen een druiventros terwijl zij met haar linkerhand het Christuskind ondersteunt dat tegen haar rechter schouder rust. Het beeldje werd geplaatst in de Katholieke kapel van Wilsveen waarna deze uitgroeide tot een van de belangrijkste van de honderden bedevaartplaatsen die ons land ooit kende. Van heinde en verre kwamen gelovigen, vooral op de Mariadagen, naar Wilsveen om op knieën en ellebogen rond de kapel te kruipen al biddend voor zielenheil, genezing en andere intenties.

Het middeleeuwse Mariabeeld ‘Maria van Wilsveen’ (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Kort na het verdrijven van de Spaanse troepen uit deze contreien na het Leidens ontzet in 1574 en de beeldenstorm in 1566 ging de kapel over in protes-

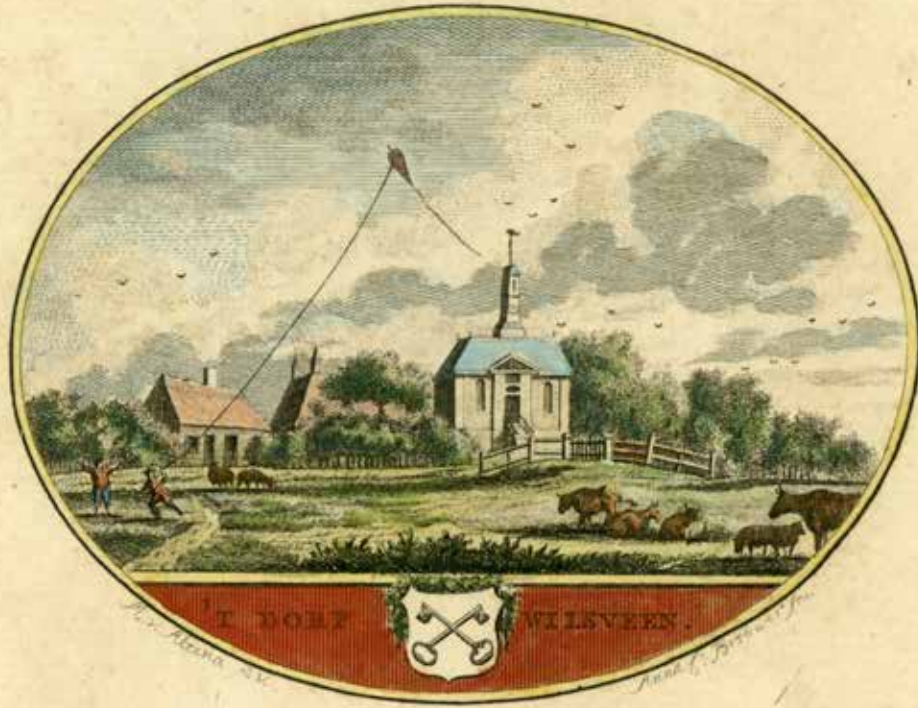
tantse handen. Het Marianum werd in veiligheid gebracht bij de Jezuïeten in Delft, maar toen deze later uit de stad verdreven werden, verdween het beeldje eeuwenlang uit het zicht. In 1965 kwam Onze Lieve Vrouwe wonderwel weer boven water op een tentoonstelling in Delft. Inmiddels is aan haar omzwervingen een definitief einde gekomen. Zij bevindt zich nu tussen de schatten van het christelijk erfgoed in museum Catharijneconvent te Utrecht. Een replica van het beeldje is te zien in de St. Bartholomeuskerk in Nootdorp.

DE KAPEL VAN WILSVEEN

In de kerkelijke administratie van het bisdom Utrecht is voor het eerst in 1395 sprake van een kapel in Wilsveen voor de bewoners van het zuidelijk deel van het ambacht Stompwijk. De naam Wil(lem)s-veen is waarschijnlijk ontstaan doordat het een jachtgebied was van de middeleeuwse graven van Holland die vaak Willem heetten. Het was een van de vier kappen die onderhorig waren aan de kerk van Voorschoten. De parochianen waren voornamelijk turfstekers en hun families die in armoedige plaggenhutten woonden. De turf werd voor het merendeel afgezet in de omliggende grote steden Leiden, Delft en Gouda.

Om de parochianen die aan de Stompwijkseweg woonden de omweg via de thans geheten Kostverlorenweg te besparen, kwam in 1518 een kerkpad door het weiland van Dirck Alewijnsz naar de kapel. Zoals aangegeven ging de kapel over in handen van de hervormde

Gravure van Wilsveen, Anne Brouwer 1799 (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Shoon WILSVEEN niet veel vreemds besluite in zijnen kring
 Geeft het met DINGERBROEK en STOMPWIJK onderling
 Een eerlijken winst aan noeste boerehanden,
 Door vischrijk water, veen, en vruchtbre korenlanden.

protestanten. Bijna een eeuw later stortte de kapel in. Het gebied eromheen was rond 1660 drooggemalen waardoor de Driemanspolder ontstond. Deze naam is overigens ontleend aan de drie mannen die, namens een groep investeerders, uitvoerders waren van de aanleg van de polder waartoe ook het bouwen van een aantal watermolens hoorde. De veenlaag waarop de niet onderheide kapel stond,

droogde uit en klonk in, met als gevolg dat het gebouw in 1679 instortte. Daarom kerkten de protestanten hierna tijdelijk in de in 1655 gebouwde school naast de kapel. Deze was al snel te klein voor de bloeiende kerkelijke gemeente. Daarom werd een paar jaar later met hulp van onder andere een subsidie van de Staten van Holland een mooie nieuwe kapel gebouwd met prachtige gebrand-

schilderde ramen ('glazen' genoemd). Deze glazen werden geschonken door de burgemeesters van Leiden, tevens de ambachtsheren van Stompwijk, die wel zo ijdel waren om hun familiewapens en hun namen erin te laten vereeuwigen. De afmeting van de kapel bedroeg 19 x 10 meter; dat is op de huidige begraafplaats herkenbaar aan de gemetselde ezelsrug achter de grafkelders.

Via een bordes met acht treden kwamen bij de ingang waarboven het stadswapen van Leiden met daarbij een vergulde inscriptie met nogmaals de namen van de ambachtsheren. De vloer bestond uit blauwe zerken die 28 graven bedekten. Een prachtige Herenbank van 3 meter (waarschijnlijk wederom met de namen van eerdergenoemde heren) een doophek, een preekstoel, een leze-naar met Statenbijbel en koperen kaarsenstandaards. Rondom banken voor de mannen en in het midden witgeschuur-

de stoelen voor de vrouwen en een koperen kroonluchter. Het ontwerp van Jacobus Roman moet een juweeltje zijn geweest. Omsloten door een muur met smeedijzeren hek en bomen was rondom de kapel een kerkhof.

De mooie glazen zijn op last van het toenmalige patriottische dorpsbestuur (Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap) in 1797 uit de kapel verwijderd en vernietigd zodat zij niet meer konden herinneren aan het elitaire gezag van de Ambachtsheren.

Door inpoldering en opraken van het veen werden in die tijd vele turfstekers werkeloos, zij hadden 'de kost verloren' en trokken naar elders. Bijgevolg kwamen nog maar weinig mensen naar de kerk. Toch kwam het als een verrassing dat Koning Willem I in 1818 besloot dat de Staat het traktement van de dominee van Wilsveen niet langer wenste te

Gravure 'Gezigt van Wielsveen' van J. Besoet uit 1762
 (Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

betalen. Hij gelastte tevens dat de gemeente van Wilsveen samengevoegd werd met die van de Dorpskerk te Stompwijk. De koning had toen namelijk een ongekend grote invloed op het reilen en zeilen van de Hervormde kerk die immers de staatskerk was.

GRAVEN IN DE KERK

In de 19e eeuw was men inmiddels tot het inzicht gekomen dat begraven in kerken niet wenselijk was. De 'rijke stinckerds' - het waren immers vooral de welgestelden die het zich konden permitteren om een graf in een kerk te kopen -, waren na hun sterven niet meer welkom in de kerk. De Dorpskerk in Stompwijk met daarin 82 graven, was helemaal ingebouwd tussen woningen en beschikte niet over grond om een kerkhof aan te leggen. Men besloot toen om de kapel in Wilsveen af te breken waarbij de muren tot ca. 2 meter hoogte bleven staan. Binnen deze muren werd zand gestort waardoor in 1820 een kleine begraafplaats ontstond die later nog enkele malen werd vergroot. Zodoende zijn er thans ca. 250 graven waarvan de helft nog vrij is voor uitgifte. Ook zijn er urnennissen en urnengraven. De inventaris en bruikbare materialen werden rond 1819 geveild, waarbij Cornelis Rijnveeën voor f 4621,20 eigenaar werd. Aangenomen mag worden dat hij de inventaris in delen heeft doorverkocht. Zo kwam de luidklok terecht in de kerk van Schipluiden. Preekstoel, lezenaar en doophek kan men nu nog aanschouwen in de Dorpskerk van Nootdorp. Een houten collectebus uit de kapel werd onlangs door de familie Olie-

man van Wilsveen 1 overgedragen aan het bestuur van de begraafplaats. Op de bus is nog net het stadswapen van Leiden (de sleutels) te zien en de teksten 'Armbosch van Wilsveen 1793' en 'Gedenken den armen'.

REFORMATIE EN BEDEVAARTEN

In 1517 klaagde Maarten Luther in 95 stellingen misstanden in de Rooms Katholieke kerk aan. Vooral het afkopen van zonden met zogenaamde 'aflaten', waarmee de toegang tot het hemelrijk gegarandeerd zou moeten worden, was hem een doorn in het oog. Hij bepleitte een meer directe relatie tussen de mens en God waarbij de positie van Paus en priesters ter discussie kwam. Toen de kapel in reformatische c.q. protestantse handen kwam en het Marianum er niet meer aanwezig was, leek er een einde te komen aan de bedevaarten. Maar niets is minder waar. De roomsen lieten zich niet weerhouden. Zelfs niet nadat Prins Maurits bij herhaling de bedevaarten naar Wilsveen verbood.

De vasthoudendheid van de Rooms Katholieken blijkt indirect ook uit het feit dat zij kennelijk metselaar Jan Jansz. Van Mechelen (tegen betaling?) wisten te weerhouden om in 1581 uitvoering te geven aan de opdracht van de Staten van Holland om de kapel af te breken met als doel het beëindigen van de aldaar gepleegde afgoderij en superstitiën.

De bedevaarten duurden nog wel een eeuw voort, hetgeen tot soms heftige taferelen leidde. Zo pakte de Baljuw van

Leiden eens een grote groep bedevaartgangers op en sloot hen ter afschrikking eventjes op in het cachot. Toen de protestanten een school met onderwijzerswoning naast de kapel bouwden zagen de roomsen hierin een poging om het rituele kruipen rond de kapel te verhinderen. In een nacht trokken zij de reeds gedeeltelijk opgetrokken muren omver.

In 1655 publiceerde dominee Petrus Cabeljau een schotschrift waarin hij hekelt de "superstitieuse bedevaerden en kruypingen ront om de Capelle van Wilsveen, die meest alle daech in menichten aldaer plegen gedaen te werden van lie-

den uyt verscheyden quatieren ter eeren van het lieve vrouwenbeeldeken".

Eind 17e eeuw kwam er een eind aan de bedevaarten. Maar toch bleef de behoefte bestaan. In 1993 trachtte pastoor Van Steekelenburg uit Wassenaar nog een fietsbedevaart naar Wilsveen te organiseren, maar bij gebrek aan belangstelling ging deze niet door. Zou nu in 2018 de tijd rijp zijn om een oecumenische bedevaart te organiseren? Het zou een mooie afsluiting zijn van een roerig maar boeiend verleden.

Wijnand Wiegeraadt

Begraafplaats van Wilsveen in de winter van 2010 (Foto: Wijnand Wiegeraadt)

ZWEMMEN IN LEIDSCHENDAM

Veel mensen hebben goede en fijne herinneringen aan het zwembad De Fluit. Maar dit zwembad was zeker niet het eerste zwembad in Veur of Leidschendam. De gemeente Voorburg was ons zelfs een (zwem) slag voor.

ZWEMBAD AAN DE BADHUISLAAN VOORBURG

Het is in de zomer van 1931, als in Voorburg aan de Badhuislaan de gemeentelijke bad- en zweminrichting wordt geopend. Het ruime zwembad met robuuste toren en kleedhokjes rondom, maakt vooral op het jeugdige publiek veel indruk.

Dit zwembad deed qua bouw sterk denken aan 'De zweminrichting Zuiderpark' in Den Haag, want dit zwembad uit Den

Haag stond in 1924-25 model voor veel latere openluchtzwembaden in Nederland. Het oudste zwembad van Nederland stond ook in Den Haag. Het was 's Gravenhaagse zwem en bad inrichting' aan de Mauritskade uit 1883. In 2008 is dit iconische zwembad gesloopt voor nieuwbouw.

ZWEMBAD AAN DE VIJVERLAAN IN VEUR

In 1934 draagt de bouwmaatschappij Damsigt de vijver aan de toenmalige Vij-

Gemeentelijke bad- en zweminrichting aan de Badhuislaan in Voorburg in 1931.
(Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

Het vullen van het zwembad aan de Vijverlaan in 1934, rechts vooraan staat wethouder de heer Van Wijk.
(Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

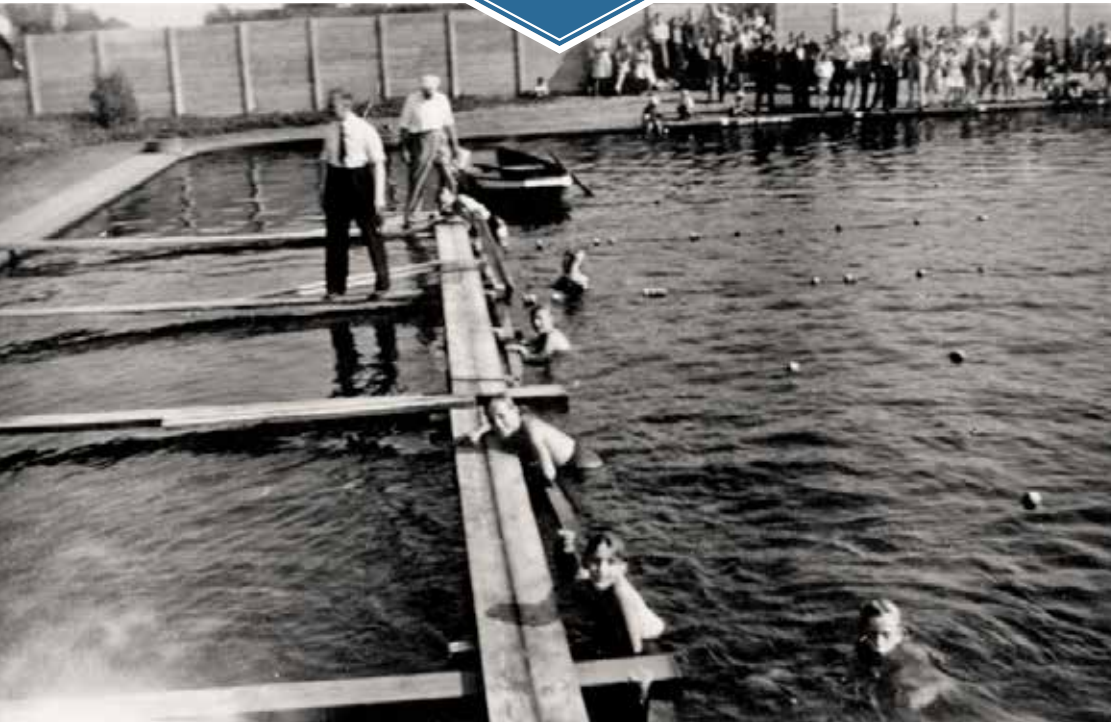
verlaan (de latere Prinses Beatrixlaan) over aan de gemeente Veur. Burgemeester Keizer opent de schuif waardoor het water wordt ingelaten. En zo werd deze vijver het eerste zwembad van Veur.

De ingang van het zwembad was aan de kant van de Vijverlaan waar de heer van der Dool achter de kassa zat. Aan de kant van de latere Prins Bernhardlaan en Mozartlaan was het bad omringd met rietmatten van ongeveer een meter hoog. Aan de kant van de Prinses Marijkelaan waren er betonplaten als afscheiding. De dames en kinderen konden zwemmen tussen 13.00 en 15.00 uur en de heren van 15.00 tot 17.00 uur. De badmeester was de heer Bokop. Het zwembad werd rond 1950 gesloten. De kleedhokjes en kassa moesten verdwijnen omdat er wo-

ningen gebouwd werden aan de Prinses Beatrixlaan en Prinses Marijkelaan. Dat betekende het einde van het zwembad. De vijver bleef en is er nog steeds. In strenge winters, onder meer die van 1963, deed zij dienst als schaatsbaan.

ZWEMBAD RECREATIEGEBIED ZIJDEPARK

In het recreatiegebied Zijdepark, gesitueerd tussen de huidige Noordsingel en de Heuvelweg, werd tussen 1962-1963 een grote plas gegraven. Het westelijk deel van deze plas werd gebruikt als gemeentelijk zwembad. Joop van Leeuwen en Bert van Tilburg waren hier de vaste badmeesters. Paula Borrebach zat achter de kassa. Op het terrein stonden twee houten gebouwen, één voor de kassa en het personeel, het andere diende als

Zwembad aan de Vijverlaan, jaartal onbekend (Fotocollectie Piet van Kampen)

kleedruimte voor de zwemmers. Het geheel was toegankelijk via een smal weggetje, later verbreedt tot de Heuvelweg. Het zwembad kende een ondiep en een diep gedeelte die door een steiger van elkaar gescheiden waren. Op de bijbehorende ligweide staat nu het Fletcherhotel.

ZWEMBAD DE FLUIT

In 1969 verricht burgemeester Kolfschoten vanaf een graafmachine de eerste officiële handeling voor de realisatie van zwembad De Fluit.

Op 16 juli 1970 besloot de commissie van beheer van het gemeentelijk sportcentrum een prijsvraag over de naam van het sportcomplex uit te schrijven. Er kwamen uiteindelijk 595 namen als suggestie. De

naam "De Fluit" van de heer C.J. de Lee-
de uit Leidschendam kwam als winnaar uit de bus. Die naam herinnert aan de 17e eeuwse Fluitpolder die hier ooit lag.

Op vrijdag 30 oktober 1970 opende om 16.00 uur de heer Voorhoeve het sportcentrum De Fluit. Het openluchtzwembad volgde in het voorjaar van 1971. Vrijwel direct na de opening werd de Algemene Zwemvereniging Leidschendam (AZL) opgericht.

Het zwembad heeft er bijna 45 jaar bestaan. Het moest dringend gerenoveerd worden. Na veel discussie werd tot nieuwbouw besloten, op een plek pal naast het oude zwembad.

Voorbereidend zwemdiploma van de Stichting Zwembad Leidschendam Brigit de Groot-Vieveen, 28 augustus 1950 (Foto: Brigit de Groot-Vieveen)

EISEN VOORBEREIDEND ZWEMDIPLOMA DIPLOMA I

Vastgesteld bij beschikking van de Minister van Onderwijs
Kunsten en Wetenschappen d.d. 15 Mei 1946

- Te water gaan van de bassinrand met rechtstandige sprong voorwaarts gestrekt, onmiddellijk gevolgd door 125 meter zwemmen, waarvan de eerste 75 meter met de schoolslag en de laatste 50 meter met de enkelvoudige rugslag, met de handen op de heupen, moet worden afgelegd.
- Te water gaan van de bassinrand met rechtstandige sprong voorwaarts gestrekt, onmiddellijk gevolgd door 1 minuut watertrappen met de wijsvingers boven water.

Diploma 1

Zwembad recreatiegebied Zijdepark in 1968
(Foto: gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

HET NIEUWE ZWEMBAD

Op 19 maart 2016 werd na de sloop van het oude zwembad 'De Fluit', het nieuw gebouwde sportcomplex met dezelfde naam geopend. Vanaf dat moment kunnen alle inwoners van Leidschendam overdekt en verwarmd gebruik maken

van alle sport- en zwemfaciliteiten. Van zwemles tot aquarobics. Van jong tot oud. Zwemmen zit ons – in ons waterrijk landje – nu eenmaal in het bloed.

Idsard Bosman

Eerste graafwerkzaamheden door burgemeester Kolfschoten voor zwembad De Fluit in 1969. (Foto van fotograaf Hogenboom, gemeentearchief Leidschendam-Voorburg)

WWW.HETKRANTJE-ONLINE.NL Het Krantje Woensdag 16 maart 2016

Uitnodiging

De entree is deze dag slechts € 2,-

Feestelijke openingsdag Sportcomplex De Fluit op 19 maart

Op 19 maart 2016 is de feestelijke officiële openingsdag van het gloednieuwe Sportcomplex De Fluit. We nodigen u uit om tussen 10.00 en 13.30 uur te komen kijken of een duik te nemen in het zwembad van het sportcomplex, dat gebouwd is naast het 'oude' sportcomplex. Wethouder Sport, Nadine Stemerink, loopt om 10.00 uur met de eerste bezoekers over de rode loper De Fluit binnen.

Nieuwsgierig? Dan zien we u de 19e!

Met vriendelijke groet,

Theo Kok, manager, namens Team Sportcomplex De Fluit.

SPORTFONDSEN

Zwembad De Fluit
Hulpkijkplein 1 - 2267 ED Leidschendam
Tel: 0376 350 43 34
www.defluit.nl info@sportfondsen.nl

Leidschendam-Voorburg

Artikel weekblad Het Krantje 16 maart 2016

ERFGOED LEIDSCHENDAM

ERFGOED LEIDSCHENDAM

Postbus 3027

2260 DA Leidschendam

info@erfgoedleidschendam.nl